

De slag in de Ardennen (Augustus 1914).

DOOR

C. C. DE GELDER,

Res. Kolonel v. d. Generalen Staf.

De stroom van, al dan niet officieele, gegevens nopens den jongsten oorlog blijft gestadig vloeien en draagt er toe bij, om geleidelijk veel op te helderen van hetgeen ons misschien aanvankelijk raadselachtig heeft geschenen.

Viel tot dusverre de aandacht allerzijds op den Marneslag, de „course à la mer”, den loopgraafstrijd en Verdun, of het pakkend slotbedrijf van den reuzen-strijd, thans schijnt ons het oogenblik daar om meer aandacht te gaan vragen voor *het begin*.

Wij kiezen hieruit ditmaal den opmarsch van het IIIe en IVE Fransche leger in het gebied der Ardennen, aangezien immers, in het plan van generaal JOFFRE, deze legers bestemd zijn geweest om den hoofdstoot toe te brengen en het Duitsche aanvalsfront te doorbreken.

Teneinde intusschen voor onze lezers de gebeurtenissen begrijpelijk te maken, dienen wij eerst over enkele zaken eenigszins uit te weiden.

I. *De wederzijdsche operatie-plannen.*

Voor beide partijen scheen, bij een ontzien der onzijdige staten, *de aanval* uiterst moeilijk. Had Frankrijk zijn versterkte Oostgrens, Duitschland bezat o.a. de versterkingen bij Straatsburg-Molsheim en Metz-Diedenhoven. M.a.w. *beide* partijen zagen zich, bij een ontzien der neutralen, genoodzaakt tot opereeren op een beperkt gebied.

Aan Duitsche zijde was uit dien hoofde de oplossing gezocht in een verdedigende houding in den Elzas en Lotharingen¹⁾, waarnevens de hoofdkrachten, door Luxemburg en België, tegen het zwakke Fransche Noordfront zouden marcheeren.

Aan Fransche zijde was evenwel een der strategische hoofdbeginselen al wonderlijk in het gedrang gekomen, aangezien men niet slechts had besloten tot een offensief, gelijktijdig in den Elzas en in Lotharingen, „pour accrocher l'ennemi”, doch hieraan in *tweede* instantie nog toevoegde: een hoofdaanval door de Ardennen en tenslotte een offensief beW. de Maas, van het Ve Leger, in samenwerking met de Engelschen en Belgen, onder driehoofdig bevel. De aanval dus „urbi et orbi”.

Had men nu besloten tot een strategischen aanval op *elk* deel van het front, met het natuurlijk gevolg dat nergens overmachtige krachten

¹⁾ Het Duitsche Hoofdkwartier heeft intusschen de teugels niet erg strak gehouden. Zodoende ging, op 20 Aug. Kroonprins RUPPRECHT met het VI Leger ten aanval (Der Weltkrieg 1 blz. 210, 256).

zouden worden bijeengebracht ¹⁾, ook het ontketenen van den aanval, alvorens Rusland gereed was, speelde den tegenstander al wonderwel in de kaart. ²⁾)

Intusschen, een *diep* ingaan, op de aanvankelijke strategische leiding aan beide zijden, zou ons in deze studie te ver voeren.

Wij willen derhalve thans een andere kwestie aanroeren.

II. *De wederzijdsche tactiek.*

Mogen de tactische beginselen, welke voor de legers gelden, althans voor zooveel het de *grootte* lijnen betreft, vrijwel onveranderlijk blijven, waar het de *détails* aangaat, dienen zij voorzeker steeds te worden herzien in verband met de ervaringen der laatstgevoerde oorlogen, zoodat de resultaten der voortschrijdende techniek.

Nu beschikte men, vóór het jaar 1914, over tal van gegevens welke de strijd in Zuid-Afrika, de Russisch-Japansche- en de Balkanoorlogen hadden opgeleverd, m.a.w. men *kon* op de hoogte zijn:

a. van de vernietigende invloeden, welke de moderne vuurwapenen (snelvuurkanon, mitrailleur, repeteergeweer) met hunne groote drachten, bestreken banen en opgevoerde vuursnelheden, vermochten uit te oefenen;

b. van de schijnbare ledigheid van het slagveld, de beteekenis der veldversterkingskunst, de waarde van onzichtbaarheid en aanpassing aan het terrein;

c. van de uitwerking der zware artillerie, met hare krachtige springmiddelen; van de noodzakelijkheid om den infanterieaanval door artillerie-vuur niet slechts te steunen, doch óók te doen voorbereiden; enz. enz.

M.a.w. men *wist*, dat de moderne veldslagen langer duurden dan die uit een vroeger tijdperk, men kende de onvermijdelijkheid van een langzamer en meer methodisch verrichten van den aanval, van een ten nauwste samenwerken der wapens. En toch?

Gaan wij bijv. eens na, in hoeverre in het Fransche leger met het vorenstaande was rekening gehouden; wij treffen dan den volgende toestand aan.

Na de defensieve neigingen van 1870 en de daaraan sluitende jaren, was geleidelijk een omkeer gekomen, niet slechts als gevolg van de nationale eigenschappen en het stijgend zelfvertrouwen, doch mede als resultaat van het bestudeeren der Napoleontische oorlogen (Bonnal) en misschien ook van het bondgenootschap met den Russischen kolos.

Zoodoende ontstond gaandeweg in Frankrijk een school, waarin

¹⁾ Resultaat: men werd reeds aanstonds tot den terugtocht en in het defensief gedrongen en moest op groote schaal troepen gaan overhevelen van den Oostelijken naar den Westelijken vleugel. Van den Elzas zegt JOFFRE n.b. zelf (Annexes 1044): dat de bezetting geenerlei militair belang heeft, zoolang de vijand niet elders verslagen is!

²⁾ Der Weltkrieg I blz. 645.

mannen als CARDOT, MONTAIGNE en vooral de Grandmaison¹⁾, op den voorgrond traden door hunne ultra-offensieve neigingen en hunne min of meer eenzijdige vereering van de moreele, met voorbijzien van de intellectueele en materieele factoren.

Verschillende hunner theorieën schenen te worden bevestigd door moderne Duitsche geschriften (v. BERNHARDI, v. SCHLIEFFEN e.a.) en leidden er toe, dat in het Fransche leger allengs, vooral bij de jongeren, een dogma post vatte, als zou men *altijd* en *overal* moeten aanvallen, als zoude het begrip „demonstratie” verouderd zijn en „la meilleure manière de se défendre” steeds schuilen in „attaquer”, m.a.w. de aanval „tête baissée” en dan „poussé à fond” werd tot panacee verheven. Critiek op dezen simplistische gedachtegang werd ongaarne gehoord²⁾, de criticus maakte zich verdacht, als zou hij geen „cran” bezitten en derhalve zag men, bij oefening en krijgsspel, slechts aanvallende opdrachten, derhalve zwegen veelal zoowel de andersdenkenden, als de twijfelaars, of lieten zich meesleepen tot zingen in het algemeene koor.

Voorts had Frankrijk eenige artilleristen van naam aan te wijzen (LANGLOIS, PERCIN e.a.), die alleen en uitsluitend vertrouwden op het veldgeschut, doch de zware artillerie, welke de bewegelijkheid slechts heette te benadeelen, verwezen naar de belegeringstreinen.

Zij verwachtten weinig van *voorbereidend* artillerie-vuur bij den aanval en *voelden* veel voor samenwerking van artillerie en infanterie op het slagveld; doch in de practijk bleef deze liefde tamelijk platonisch³⁾.

Als resultaat van een en ander verschenen nu in de periode, welke aan den oorlog onmiddellijk voorafging, verschillende reglementen, welke als 't ware een neerslag vormden van bovengemelde inzichten en derhalve o.a. van alle bedachtzaamheid waren gespeend⁴⁾.

Wij noemen hier:

- a. Conduite des grandes unités (28 Oct. 1913);
- b. Service en campagne (2 Dec. 1913) en
- c. Règlement de manoeuvre d'infanterie (20 April 1914), en willen er enkele grepen uit doen.

Zoo kiezen wij uit a. (Rapport au Ministre de la Guerre) blz. 48/49:

„La conduite de la guerre est dominée par la nécessité de donner aux opérations une impulsion *vigoureusement offensive*.”

1) Deze was afdeulings-chef aan het Dep. van Oorlog.

2) Critiek en *gedachtenwisseling* zijn in het leger niet slechts nuttig, doch noodzakelijk. En toch zijn er altijd personen, die zulks niet inzien. Zou inderdaad het à la lettre toepassen van punt zooveel van een of ander reglement het meest verdienstelijk zijn?

3) Het art. reglement 1913 kende alleen de „liaison par le haut”. Men beschouwe ook die van 1903 en 1910.

4) Men vergelijke eens de aanwijzingen van de CASTELNAU voor zijn leger (IIe) resp. van 16 en van 18 Augustus. Wordt in de eerstbedoelde nog „methode” gepredikt, in de tweede heet het reeds: „inspirer à leurs troupes cet état d'âme différent de l'esprit de méthode, qui s'impose vis-à-vis d'organisations défensives préparées”. (Annexes 361 en 474).

Entre toutes les nations, la France est celle dont l'histoire militaire offre les exemples les plus frappants des grands résultats, auxquels conduit la guerre d'attaque, comme des désastres qu'entraîne la guerre d'attente.

Portée par nous presque jusqu'à la perfection, la doctrine de l'offensive nous a valu les plus glorieux succès. Et, par une contre-épreuve cruelle, le jour où nous l'avons méconnue, elle a précisément fourni à nos adversaires les armes à l'aide desquelles ils nous ont vaincus.

Les enseignements du passé ont porté leurs fruits: l'armée française, revenue à ses traditions, n'admet plus dans la conduite des opérations d'autre loi que *l'offensive*".

Voorts lezen wij: „le premier devoir du chef est de vouloir la bataille” en „une offensive vigoureuse contraint l'ennemi à prendre des mesures de défense et constitue *le plus sûr moyen* de garantir le commandement, aussi bien que les troupes, contre tout danger de surprise”¹⁾.

Op blz. 5 treffen wij aan:

„L'offensive seule conduit à des résultats positifs.

Les succès à la guerre ont toujours été remportés par les généraux, qui ont voulu et cherché la bataille; ceux qui l'ont subie ont toujours été vaincus.

En prenant l'initiative des opérations, on fait naître les événements, au lieu de les subir. Un commandant en chef énergique, ayant confiance en soi, en ses subordonnés, en ses troupes, ne laissera jamais à son adversaire la priorité de l'action, sous le prétexte d'attendre des renseignements plus précis. Il imprimera aux opérations, dès le début de la guerre, un tel caractère de violence et d'acharnement que l'ennemi, frappé dans son moral et paralysé dans son action se verra réduit, peut-être, à rester sur la défensive.

En présence d'un adversaire ayant pris l'initiative des opérations, c'est encore par une contre-offensive énergique et violente, qu'il sera possible de donner à la lutte une tournure favorable.

Dans tous les cas, les premiers combats ont une grande importance, en raison de l'influence prépondérante qu'ils peuvent exercer sur les événements ultérieurs.

Les batailles sont surtout des luttes morales²⁾. La défaite est inévitable dès que cesse l'espoir de vaincre. Le succès revient donc, non pas à celui qui a subi le moins de pertes, mais à celui dont *la volonté* est la plus ferme et dont le moral est le plus fortement trempé".

¹⁾ Men vergelijk hiermede LANREZAC's oordeel (In Dict. militaire en Le plan de campagne français op de blz. 124, 138/39, 141/43, 146, 161), of Colin (Batailles de l'histoire).

²⁾ VAN OVERSTRAETEN (Des principes de la guerre à travers les âges, II, blz. 11) vraagt terecht, of Leuthen, Austerlitz en Königgrätz „des luttes morales” waren, of de Romeinen bij Cannae, de Pruisen bij Kollin, de Franschen bij Waterloo, zijn geslagen door gemis aan wilskracht!

Ten slotte op blz. 20 verschillende aansporingen om het leger vooral in een breed front „très ouvert” te doen marcheeren, teneinde omvatting te voorkomen, de manoeuvreervaardigheid te verhoogen, de verpleging te begunstigen enz. enz. Men legde deze zinsneden eens naast de Conférences van de Grandmaison (blz. 6): „le véritable danger... ne sera pas de s'élargir trop, mais de ne pas s'élargir assez”, of (blz. 69): „Allons jusqu'à l'excès et ce ne sera peut-être pas assez”.

Wij komen thans tot *b*.

Hierin wordt ons bijv. (blz. 15) verteld: „toutes les attaques sont poussées à fond” en wordt aan de artillerie geleerd, dat „préparer les attaques d'infanterie”, van ondergeschikt belang is geworden (zie ook blz. 78).

Voorts (blz. 81) een leidraad voor het ontmoetingsgevecht:

„La nécessité d'agir vite prime généralement toute autre considération; elle peut conduire le commandant de la division à arrêter sa décision, *sans attendre d'être plus éclairé sur la situation*.”

L'avant-garde prend une offensive énergique afin de saisir les débouchés, les points importants du terrain et de gêner le déploiement ennemi. Elle court aux points d'appui, qui lui sont assignés comme objectifs; au besoin, elle met toutes ses unités en ligne; elle s'accroche au terrain, quand elle est arrêtée par des forces supérieures.

L'engagement revêt souvent un caractère de violence, qui peut nécessiter l'entrée en ligne *rapide* des éléments de tête du gros de la division”.

De verdediging (blz. 13) wordt geheel in den hoek gedrongen. Zij heet slechts dan gerechtvaardigd, wanneer zij dient om elders meer troepen vrij te maken voor den aanval! Moet men zich dan verbazen over de mededeeling van LANREZAC, dat er in den troep *weezin* bestond tegen pionieren, dat, indien het geëischt werd, men volstond met „simples simulacres, des bourrelets de terre de quelques centimètres”¹⁾?

En nu ten slotte *c*. Hierin heet het: „Seule, la volonté de vaincre assure le succès.”

De aanvallende infanterie „ne peut agir que droit devant elle”, zij moet vooral den vijand met de bajonet te lijf (pt. 313); de stormaanval, liefst voor de geheele aanvalslinie, wordt sterk gepropageerd (pt. 329, 330). En eindelijk wordt ook hier de verdediging slechts erkend als hulpmiddel voor een aanvallend optreden (pt. 337-38) en gaat zij, in laatste instantie, toch óók tot den aanval over (pt. 411).

Aan Duitse zijde gold de offensieve gedachte zeker niet minder. En toch vinden wij hier, èn in de reglementen èn veelal op het slagveld, meer rustig overleg, meer methode en behoedzaamheid, meer

¹⁾ Zie ook Annexes 1084, waar de C. van het IIIe Leger aan C. 5e Korps schrijft (23 Aug.): „Par organisations défensives, j'entends des travaux sérieux et non pas *gratter la terre*”.

partijtrekken van de vuurkracht en meer afwisseling in de aan te wenden middelen. M.a.w. er bestond hier grooter aanpassing aan de zoo uiteenloopende mogelijkheden in den oorlog¹⁾. LANREZAC spreekt dan ook prijzend van „une audace alliée à une grande prudence, ce qui est le summum de l'art”.

Men stelle, ter vergelijking, maar eens het volgende, over het Begegnungsgefecht²⁾, tegenover het hiervoor geciteerde uit de Service en Campagne.

„Wenn auch das Wesen des Begegnungsgefechts schnelles Handeln verlangt, so wird der Führer doch nur dann mit dem Befehl zur Entfaltung des Gros den Angriffsbefehl verbinden können, wenn der Vorhut ausreichende Klärung der Verhältnisse erbracht haben sollte.

Hat der Feind in der Gefechtsbereitschaft einen Vorsprung gewonnen, so ist Zurückhaltung geboten. Um nicht von vornherein umfasst zu werden und dauernd mit Minderheit gegen eine Mehrheit zu fechten, wird der Führer einem ernstern Kampfe so lange ausweichen, bis es ihm gelungen, genügende Kräfte zu entwickeln.

Es kann sogar ratsam sein, die Vorhut zurückzunehmen, um sie dadurch vor verlustreichem Kampfe zu bewahren und die Zeit der eigenen Entwicklung zu verkürzen”.

III. De Organisatiën.

Wij willen hiervan alleen vermelden, dat terwijl de Fransche reserve-divisiën, zwak georganiseerd, slechts bestemd waren voor ondergeschikte opdrachten, de Duitschers met reserve-korpsen te velde kwamen, geschikt om in voorste lijn mede te strijden.

Voorts beschikten de laatsten over meer artillerie, waarbij ook veel zwaar geschut.

IV. Het terrein.

De luit. kolonel DE GROX heeft, in eene studie over „Le terrain et la guerre” (B.B. 1924), eene nauwkeurige omschrijving geleverd van hetgeen men onder den naam „Ardennen” heeft te verstaan. Voorts heeft deze Schr. een overzichtelijk beeld van dit gebied gegeven.

Allereerst wijst hij bijv. op het feit, dat de rivierdalen (Semoy, Vierre, Lesse e.a.) zoo bijzonder diep zijn ingesneden; weliswaar vormen de riviertjes zelve geen noemenswaarde hindernis, doch veeleer de valleïën met hare steile, begroeide hellingen, hier en daar nog vergerd door afgravingen ten behoeve van spooraanleg, of steengroeven.

1) Zie o.a. LANREZAC blz. 191, 243.

2) Exerz. Reglement für die Infanterie, 1906, met Deckblätter. De generaal A. BOUCHER geeft in zijn „Lois éternelles de la guerre, Doctrines blz. 45” aan, dat de Duitsche troepen nog bepaalde orders hadden ontvangen, omtrent het gebruik van de zware artillerie, de mitrailleurs, de veldversterkingskunst etc. contra de verwachte ontstuimigheid der Franschen. Het is ons niet gelukt deze orders te vinden.

Dan is meer dan 40% van het terrein met bosschen bedekt, zoodat het weinig overzicht biedt en veel bezwaren oplevert bij het kiezen van artillerie-stellingen, of het onderling verband houden van colonnes.

Een vrij goed ontwikkeld wegennet, echter eveneens ingesneden en voornamelijk in de dalen, met groote onderlinge tuschenruimten en weinig dwarsverbindingen. Een arm land voor zooveel betreft de mogelijkheid tot verpleging van mensch en paard!

Een zóó bedekt terrein moet ook den verkenning- en veiligheidsdienst beïnvloeden; reeds dadelijk kan de verkenning uit de lucht er weinig presteeren en zal vermoedelijk vooral negatieve berichten opleveren.

Doch ook de lichte troepen, die de verkregen gegevens der luchtverkenning moeten aanvullen, staan er in een zoo doorsneden terrein, vol défilés, vol gelegenheid tot het bieden van weerstand met geringe krachten, tot het leggen van hinderlagen en het uitvoeren van vuurovervallingen etc., al niet beter voor. Zij worden in hun werkzaamheid geweldig vertraagd en de tegenstander onttrekt zich gemakkelijk aan elk minder gewenscht contact¹⁾.

Stelt men als eisch voor eene offensieve oorlogvoering, dat men moet kunnen manoeuvreeren en aansturen op een beslissenden slag, zoo zal men ook dienen in te stemmen met hen, die de Ardennen, als terrein hiervoor, al zéér ongeschikt achtten.

Wij noemen als zoodanig de Belgische generaals BRIALMONT en DEJARDIN, wier oordeel door LANGLOIS is vermeld²⁾; wij noemen daarenvens de Fransche bevelhebbers GALLIÉNI en LANREZAC.³⁾ De laatste, aanvankelijk bestemd om in dit terrein te opereeren, achtte het een „région de coupe-gorges”.

Ten slotte schrijft ook de cavalerie-generaal SORDÊT, die er geopereerd heeft: „Eminemment propres à la défensive, la région de la Semoy et celle de la Lesse sont les moins propres à l'offensive, qu'on puisse trouver sur tout le front de Longwy à Maubeuge”. Waarvan acte!

V. *Het verloop der operatiën.*

Te zelfder tijd dat het 1e en 2e Fransche leger den aanval in Lotharingen hadden ingeleid, begonnen bij het hoofdkwartier meer en meer berichten in te komen, betreffende de Duitsche krijgsmacht beW. de Maas, haar sterkte en voortgang.

De generaal JOFFRE trok nu, uit de berichten omtrent de krachtige Duitsche vleugels en hunne uitbreiding, de conclusie, dat het centrum noodwendig zwak moest zijn, gezien het aantal beschikbare legerkorp-

¹⁾ Men denke zich nu verder: gebrekkig kaartmateriaal (1:200.000), een zwakke vliegdiens, geen cav. divisien voor het front, geen georganiseerden kondschapsdienst in dit gebied en ten slotte inwoners, wier berichten niet worden geloofd. Dit is het beeld aan Fransche zijde!

²⁾ Nos frontières de l'Est et du Nord.

³⁾ Zie blz. 32, 52, 77 (Le plan de Campagne français).

sen (Cannae!). Intusschen school in bedoelde redeneering deze misrekening, dat de *reserve*-korpsen buiten beschouwing waren gelaten. Dit laatste doet wel eenigszins eigenaardig aan, indien men leest, dat de Fransche Generale Staf, omtrent een mogelijk deelnemen dezer korpsen aan het eerste offensief, volkomen was ingelicht¹⁾. Voorts meldden de Russen de aanwezigheid van twee reserve-korpsen voor hun front, was men in den Elzas reeds op een Badensche res.-divisie gestooten en had men, van een gevangen vlieger, de juiste samenstelling van het 1e D. leger (VON BULOW), zijnde 4 korpsen en 3 res.-korpsen, bereids vernomen²⁾.

Het schijnt echter altijd bezwaarlijk te zijn om een eenmaal gevestigde meening prijs te geven.

Hoe het zij, het 4e Leger werd versterkt en zoodanig opgesteld, dat het uit het front Sedan-Montmédy in de richting *Neufchateau* zou kunnen oprukken; rechts hiervan bevond zich het 3e Leger in de lijn Jametz-Etain, met de aangegeven hoofdrichting *Longuy-Arlon*. En deze laatste groep zou bij het vooruitgaan wederom rechts achterwaarts tegen Metz-Diedenhoven worden gedekt door „l'armée de Lorraine” onder generaal MAUNOURY, een nieuwe groepeerings van 8 res.-divisiën, welke intusschen eerst *in wording* was.

Ten W. van de Maas kwam het 5e Leger in de streek van Mariembourg-Philippeville te staan en derhalve links *voorwaarts* van het 4e Leger; deze opstelling maakte het voorloopig noodzakelijk, om aan de Maasverdediging tusschen Sedan en Namen de noodige aandacht te schenken.³⁾

Op 18 Aug. geeft nu generaal JOFFRE eene instructie (No. 13), waarin het offensief van het 3e, 4e en 5e Leger is vastgelegd, doch tevens de Commandant van het 4e er op attent wordt gemaakt, dat een deel der Duitsche troepen „pourrait chercher à attaquer le flanc gauche de la 4e armée”. Men neme hiervan wel nota.

De volgende dagen blijft het voor het front van het 3e en 4e Leger vrij rustig; de vliegers melden voornamelijk bewegingen van Duitsche troepen van Oost naar Noord-West.

Den 20en Aug. voert het Cav.korps ABONNEAU echter een hevig gevecht bij Neufchateau⁴⁾, met afdeelingen van verschillende wapens, en in den nacht van 20/21 ontvangt het hoofdkwartier bericht, dat „une

1) Les Armées Françaises blz. 39 en Quatre mois de guerre blz. 2.

2) Vergelijk in Annexes T. I No. 427, 463, 813, 1041, 1077 e. a. de gegevens hieromtrent verstrekt door de Bulletins de renseignement. Blijkbaar heeft men gemeend, dat bedoelde korpsen alleen voor *secundaire* opdrachten zouden worden gebezigd (belegeringen, dekken van verbindingen e. d.). Zelfs vonden wij in een bulletin van 6 Aug.: „Ces armées n'ont pas de divisions de réserve, ce qui semble indiquer qu'elles forment essentiellement les troupes de choc” (Procès-verbal Commission de Briey I p. 360).

3) De 52e en 60e res. div. van Sedan-Revin, 51e res. div. Revin-Givet, 1e Korps + 8e Brigade van Givet-Yvoir.

4) Annexes 685.

armée entière est entrée par Arlon, Hondelange, Sélange, Sterpenich." ¹⁾)

De bulletins van 6.00 en 17.00 op 21 Aug. ²⁾) geven van een en ander slechts een zwakken weerklank.

Wel zien wij op den 20en ten 9.30 den Commandant van het 4e Leger gemachtigd, om detachementen vooruit te schuiven, teneinde een opmarsch over de Semoy te verzekeren, zulks echter onder aanbeveling van de noodige geheimzinnigheid; ³⁾) des avonds (20.50) volgt de machtiging om voorhoeden te brengen. in de lijn Bièvre, Paliseul, Bertrix, Straimont, Tintigny. Het 3e Leger zal tezelfder tijd vooruitgaan tot de lijn Virton, Tellancourt, Beuveille, met opdracht „de *contre-attaquer* toute force ennemie, qui chercherait à gagner le flanc droit de la 4e armée." (Annexes 592).

Alle troepen moeten zoodanig opsluiten, dat zij op het eerste sein vooruit kunnen gaan.

En dan volgt op 21 Augustus ten 7.25 de opdracht aan Commandant 4e Leger (Annexes 696):

„Orientez dès aujourd'hui vos colonnes sur le front général indiqué par mon ordre d'hier 20 août, 20.30, en mesure de déboucher au nord du Semoy.

Demain 22, le mouvement se poursuivra en direction sud-nord, votre droite marchant par Rulles, Léglise, Ebly, Nives, route vous appartenant. La 3e Armée marchera en échelon refusé à votre droite. *L'ennemi sera attaqué partout où on le rencontrera*."

M.a.w. men *weet* niet, of er Duitse troepen in de buurt zijn en zoo ja, waar. De C.3e Leger heeft immers den 20en ten 18.45 nog gemeld o.a.: „La région Virton, Arlon, Longwy paraît toujours inoccupée" ⁴⁾)

Men waant den vijand alzoog nog verre!

VI. De gebeurtenissen op 21 Augustus aan Fransche zijde.

Op dezen dag zal het 4e Leger de voorste afdelingen brengen in de lijn ⁵⁾): Offagne—Bertrix (11e Korps), Herbeumont (17e), Florenville—Izel (12e), Jamoigne—St. Vincent (Koloniale Korps), Bellefontaine (2e) en is rechts aangeleund aan het 4e Korps van het 3e Leger (Virton), 5e (Longwy), terwijl het 6e Korps en de 54e Res. div. nog meer rechts achterwaarts zijn geechelonneerd.

De cavalerie voor den strat. verkenningdienst bevindt zich: Korps

¹⁾ Annexes 692.

²⁾ Annexes 693, 694.

³⁾ Annexes 586, 589. Het doet wonderlijk aan om te lezen, welke gevolgen dit had (REGNAULT, La 3e division d'infanterie, blz. 68/69). En dat, terwijl achteraf bleek, dat de Duitschers den opmarsch volkomen wisten.

⁴⁾ Annexes 630. De cavalerie-divisie GILLAIN is zéér weinig doortastend opgetreden.

⁵⁾ Het 9e Korps (met de 60e en 52e res. div.), dat nog niet compleet is, blijft op den linkervleugel achterwaarts geechelonneerd.

ABONNEAU op den *linkervleugel*, o.a. ter dekking van deze flank en ter verbinding met het 5e Leger, de divisie GILLAIN (7e), geheel achter op den *rechtervleugel*. Voor het front en in de *rechterflank* treft men derhalve slechts aan ter tactische verkenning: de korpse cavalerie (1 regiment per legerkorps), zoomede ter beveiliging en voor onderling verband de reserve-eskadrons (één per divisie).¹⁾

Het geheele marsch-echiquier, alle korpsen, of divisieën naast elkaar, heeft een vorm, die aan orgel-pijpen doet denken, waarbij elk korps, tegen een bedreiging uit het Oosten, de rechterflank van den linkerbuurman *heet* te dekken; dit laatste *lijkt* inderdaad zoo, indien men het op een schoolbord teekent. Zijn echter de tusschenruimten der colonnes groot, is het tusschenterrein bedekt, of treedt de wrijving in, waardoor divisieën *achter* geraken, dan wel komt een *dezer frontaal* in gevecht, zoo gevoelt men, dat die flankdekking tamelijk illusoir wordt. Voorts geeft deze formatie, vrijwel zonder reserves, geenerlei gelegenheid tot manoeuvreeren; men is overal even sterk ... of zwak.

De marsch verloopt intusschen dezen dag op het geheele front tamelijk rustig; over het algemeen zijn de colonne-commandanten, onder den indruk van het terrein, nogal voorzichtig; de Duitsche cavalerie vertraagt naar vermogen; vijandelijke vliegers zweven aanhoudend boven de colonnes en op verscheidene punten krijgt men zelfs contact²⁾ terwijl mede sterke krachten worden gemeld in Clémency (Kunzich) en infanterie in Ethe en St. Léger.

Het resultaat is, dat men vrij laat en onder onweersbuiën in de kantonnementen aankomt, de voorposten veelal slechts onvolkomen en op korten afstand kan uitzetten, terwijl de verpleging reeds hapert. Het 2e Korps heeft zelfs, tengevolge van kruisingen met het Kol. Korps, zijn marschdoel niet bereikt! De 3e Kol. divisie komt eerst in den nacht te St. Vincent; de 5e Brigade van dit korps heeft in Jamoigne-les Bulles contact met den vijand.

De bevolking der plaatsjes, waar de troepen in kwartier komen, weet héél wat omtrent 's vijands krachten en nabijheid mede te deelen. Het is echter wel typisch om te lezen, hoe deze berichten worden opgenomen.

Kol. LEBAUD bijv. schrijft in zijne „Impressions de Guerre” hieromtrent: „Niemand wilde naar hen luisteren; dat kwam omdat het zoo goed stond zich onbezorgd te gedragen. Ik zal mij in den loop van dit verhaal dikwijls te beklagen hebben over gewetenlooze optimisten, die

¹⁾ De bruikbaarheid dezer eskadrons was zéér gering. (Zie bijv. CORDONNIER, of GRASSET).

²⁾ Te Neufchateau minstens met een divisie 18e Korps, bij Virton en Latour met een bataljon Infanterie, bij Longwy met deelen van het 13e Korps, bij Izel met een cav. divisie, etc. De cavalerie van het 4e Fransche Korps kon geen patrouille over de Ton krijgen!

En het cav.korps ABONNEAU is er niet in geslaagd zijne verkenningsorganen beN. de stroompjes de Our, Brou en Sort te doen doordringen.

weigerden om elk minder gunstig bericht te onderzoeken. Deze wijze van handelen sproot voort uit de voorschriften enz."

Daartegenover een *blind* vertrouwen in de gegevens omtrent den vijand, van hoogerhand verstrekt, waarbij men intusschen over het hoofd zag, dat deze noodwendig meestal oudbakken zijn¹⁾ en dat tegenstanders, die beide vooruit gaan, elkaar per dag 40 à 50 K.M. naderen²⁾.

En thans komen wij tot de gebeurtenissen op 22 Augustus. Om deze te kunnen verklaren dienen wij echter eerst een oogenblik naar de Duitse zijde over te steken.

VII. *Het IVe en Ve Duitse leger op 21 Augustus.*

Het is mogelijk om, uit de reeds verschenen Duitse geschriften³⁾, een vrij nauwkeurig beeld te verkrijgen, van hetgeen aan deze zijde op 21 Augustus is voorgevallen.

Reeds dadelijk kunnen wij dan constateeren, dat er nóch van een zwak Duitsch centrum, nóch van een strategische overvalling hierop sprake kon zijn. Terwijl toch het Ie, II en IIIe Leger de Maas zouden overschrijden, waren het IVe en Ve Leger (10 korpsen) bestemd, om de ruimte tusschen Givet en Diedenhoven te dekken.

Zoodoende staat het IVe Leger, op den 20en Augustus, met zijne voorste korpsen in de lijn Amberloup-Morhet (8e), Libramont-Longlier (18e), Léglise-Mellier (6e Korps), de beide reserve-korpsen wat achterwaarts. Het Ve Leger (Kroonprins) bij Etalle (5e), Chatillon (13e), Redange (6e res.), Ottingen (16e), Capellen (5e res.); de cavalerie verket tegen de lijn Jamoigne-Landres.

De verkenning uit de lucht en de cavalerie hebben op den 20en vastgesteld: verschillende Fransche colonnes op marsch naar het N. uit het front Hirson-Charleville, ten minste twee korpsen tusschen Sedan en Montmedy, vele troepen aan de Othain, vooral bij Spincourt en ten slotte een cavalerie-korps, richting nemend op Neufchateau.

Men acht derhalve een Fransch offensief aanstaande, doch moet, richting nemend op den omzwenkenden vleugel in België, nog met vooruitgaan wachten.

Wanneer de Kroonprins echter den 21en van alle zijden berichten ontvangt, omtrent een Duitsch succes in Lotharingen en een oprukken

1) Zij gaan immers naar boven tot in het hoogste ressort en druppelen eerst daarna hiërarchisch weder omlaag.

2) De tact. oefeningen op de kaart leiden ertoe, dat men er aan went, om de inlichtingen, door den Chef gegeven, als uitgangspunt te nemen. Zou het daarom niet gewenscht zijn de deelnemers er mede aan te wennen, dat zij moeten werken op berichten, die onvolledig, tegenstrijdig en zelfs onjuist zijn? Dat zij deze *zelf* moeten verifieeren en aanvullen? En zou uit elke „mededeeling van gegevens” niet moeten blijken, op welken *datum* en *uur* de hierin verwerkte gegevens verkregen zijn?

3) Der Weltkrieg I; Schwarte, Der grosze Krieg; Kronprinz WILHELM, Meine Erinnerungen, blz 24; v. MUTIUS, Die Schlacht bei Longwy; VON POSECK, Die Deutsche Kavallerie in Belgien und Frankreich (blz. 125-132). Verschillende korps-geschiedenissen, enz.

der Franschen in het front Montmédy-Longuyon-Landres, wil hij vooruit naar de dalen van de Chiers en de Crusnes en zulks te eer, daar hij geen aanwijzingen van het Hoofdkwartier heeft ontvangen (Weltkrieg I blz. 261).

v. MOLTKE, die juist heeft vernomen, dat ook sterke colonnes oprukken uit het front Stenay-Montmédy, wijst er op, dat, indien de Franschen den 22en mochten aanvallen, het Ve Leger zich moet *verdedigen* en niet aanvallen, dat het vooral dient zorg te dragen om niet de rechterflank te ontblooten. (Der Weltkrieg I blz. 306, voorts de Rückblick blz. 654).

Tòch weet de kroonprins zijn zin door te drijven en brengt zijn leger in den nacht van 21/22 in beweging, terwijl hij tezelfder tijd het 6e Korps van het IVe Leger (Hertog v. WURTEMBERG) laat uitnoodigen om de rechterflank van het Ve Leger te dekken. Inderdaad wordt hieraan gevolg gegeven ¹⁾ en ook het 18e res-korps gereed gesteld om e.g. de beweging te volgen.

Van het Ve Leger zullen gaan:

het 5e Korps, met 9 I.D. op Virton, 10 I.D. op Ethe, flankdekking op Robelmont ²⁾, het 13e Korps op Charency-Longuyon (St. Leger-Bleid en Willancourt-Baranzy); de drie andere korpsen gaan O. waarts om Longwy heen, in breed front, vergezeld door de 6e Cav.-div., en met opdracht, om met de troepen in de Nied-stelling het verband op te nemen.

VIII. De gebeurtenissen op 22 Augustus.

In den avond van 21 Aug. hebben de generaals DE LANGLE (IVe Leger) en RUFFEY (IIIe Leger) hunne orders voor den volgenden dag gegeven.

De inlichtingen, door het Hoofdkwartier verstrekt, waren zeer mager en bovendien deels onjuist. Zij vermeldden o.a.: „Duitsche troepen, die zich ingraven achter de Lesse, tusschen Rochefort en Dinant, met een linker vleugel (19e en 18e Korps) nabij Neufchateau.

In Luxemburg hebben Duitsche colonnes op den 20en, ten N. van de Sauer, het N. deel doorkruist, gaande richting Neufchateau.

De Z. zone, meer in 't bijzonder ten Z.O. van Luxemburg, is bezet, doch er zijn slechts onbeteekenende bewegingen waargenomen.

Eveneens slechts eenige kantonnementen of bivaks van inf. en art. waargenomen tusschen Etalle en Arlon; Longwy is uit het Z.O., uit de richting Differdange, aangevallen, alwaar zware artillerie''.

Wij zullen deze gegevens bijkans letterlijk weervinden in de mededeelingen der leger-commandanten aan hunne korps-commandanten, enz.

¹⁾ 12 I.D. op Rossignol, 11 I.D. op Tintigny. Het IVe leger wordt derhalve ongewild in het offensief betrokken.

²⁾ Voorts op dezen vleugel de 3e Cav. div.

JOFFRE's bevel No. 17 (Annexes 706) bereikt genoemde generaals eerst, nadat zij de bevelen voor den volgende dag reeds hebben uitgegeven; de opdrachten blijven ongewijzigd; het IIIe Leger zal de rechterflank van het IVe *dekken*, zich daartoe achterwaarts echelonneren en vooral naar deze flank verkennen.

a. De generaal DE LANGLE (IV) gelast (Annexes 757):

Het leger gaat Noordwaarts, rechts gesteund door het IIIe.

„L'ennemi sera attaqué partout où on le rencontrera”. De cavalerie blijft op den *linkervleugel*.

Het 11e Korps gaat op Maissin, het 17e op Jehonville en Ochamps, het 12e op Recogne en Libramont, het Koloniale op Neufchateau (—de 2e divisie, die als legerreserve bij Jamoigne blijft), het 2e op Léglise. Dit laatste houdt verband met het 4e Korps (IIIe Leger).

Het halve 9e Korps gaat vooruit over de Semoy in de strook Bièvre, Houdremont, Alle, Bohan; de res. divisieën blijven ter plaatse aan dit riviervleugel.¹⁾

De voorhoeden van 11, 17, 12 en van het Koloniale Korps moeten ten 9.00 zijn in de lijn Paliseul—Bertrix, Straimont, Suxy, les Fossés; die van 2 ten 6.00 Bellefontaine verlaten.

b. De generaal RUFFEY (III) geeft als volgt zijne bevelen (Annexes 747).

1. De taak van het Leger is:

a. de rechterflank van het IVe Leger te *dekken* bij zijn marsch naar het Noorden.

b. front te maken tegen elken aanval uit N. of O. richting.

2. De eerste taak zal worden vervuld door het 4e Korps, hetwelk een divisie zal vooruitbrengen naar Etalle, de andere naar St. Leger-Chatillon „de façon à pouvoir *contre-attaquer*” tegen vijandelijke strijdkrachten uit de richting Arlon.

Het 5e Korps, richting Meix-le Tige, moet „*refouler*.”

Het 6e Korps (3 divisieën) wordt als flankdekking opgesteld deels tegenover Differdange en voorts gereed tot „*contre-attaquer*” op alles wat uit Fontoy (Fentoch) of Briey mocht naderen, waarbij twee reserve-divisieën zullen medewerken²⁾.

Men ziet het, de *dekkingsopdracht* zal uitermate *offensief* worden vervuld!

Resumeerende krijgen wij den indruk, dat het IVe Leger, evenmin

¹⁾ De bezorgheid, dat men door troepen van het IIIe Duitse leger, die naar het Z. kunnen zwenken, van de Maas kan worden afgesneden — en dus van het eigen Ve Leger — spreekt hier wel zeer duidelijk.

²⁾ Eerst in den namiddag van 21 Augustus komt bij Verdun het bericht, dat *deze divisieën niet meer onder zijn bevel staan!* Zij maken dan immers deel uit van de armée de LORRAINE. De Commandant van dit leger weet niets van de taak van het IIIe Leger; hij zelf is dien dag eerst gearriveerd. En generaal RUFFEY gaat reeds naar voren (Marville) en heeft verklaard, het bericht niet te hebben ontvangen.

als het IIIe, heeft verwacht op 22 Augustus ernstigen weerstand te zullen ontmoeten en in elk geval van den vijand, dien men zal ontmoeten, *niets afweet*.

En in de lagere regioenen is men nòg veel rustiger, beschouwt den voortmarsch als een verlegging van kantonnementen, oordeelt dat er den 21en te langzaam en voorzichtig is gemarcheerd, kortom bezit een overgroot en ongewettigd zelfvertrouwen ¹⁾.

De bevelen komen vrij laat ter kennis van de legerkorpsen; bij gemis aan *voorloopige* bevelen, vloeit hieruit voort: gebrekkige redactie van bevelen ²⁾, alarmeering der troepen, onvoldoende gelegenheid tot ontbijten, zoomede cavalerie, die geen voorsprong kan krijgen. En dan nog, bij dat alles, een mistige morgen!

Metterdaad waren de Duitschers *reeds eenige uren* in beweging, toen het Fransche leger zijn marsch naar het Noorden voortzette.

Waar nu, èn door den aard van het terrein, èn door de groote tusschenruimten der colonnes, feitelijk een aantal afzonderlijke gevechten zijn geleverd, waarbij van verband of hoogere leiding niet veel is te bespeuren, dienen wij den z.g. slag van Longwy-Neufchateau wel brokstuksgewijze te behandelen.

Uiteraard is het ondoenlijk in dit artikel op de details in te gaan; wij mogen echter onze Lezers wel verwijzen naar de hiervoor reeds bestaande, deels hoogst belangwekkende lectuur, welke aan het slot wordt vermeld.

Beginnen wij met het IIIe Fransche Leger en wel met het linker vleugelkorps (4e).

Wanneer de 8e divisie tegen 6.00 de marschcolonne formeert en de voorhoede vervolgens in beweging gaat, stuit deze, nagenoeg in de lijn der voorposten, reeds op vijand. Intusschen zijn de Chefs aanvankelijk niet geneigd om dezen noemenswaardige sterkte toe te kennen, met het resultaat, dat de voorste brigade, zonder eenig overleg en uit de marschcolonne, druppelsgewijs in gevecht wordt gebracht.

Wanneer de mist tenslotte optrekt, staat de rest der divisie *nog* in marschcolonne en mag men zich gelukkig prijzen, dat de vijand genoeg neemt met een bezetten van het gewonnen terrein.

Verdere aanvalspogingen, door de divisie dan nog ondernomen, hebben geenerlei succes en ten slotte ziet de Korps-C. zich gedwongen om de zwaar geschokte divisie meer achterwaarts stelling te doen nemen, onder dekking van een krachtig artillerie-front.

¹⁾ Generaal PALOQUE (Bertrix) geeft hiervan een typisch beeld: „l'idée d'un abordage était si éloignée des esprits, que les hommes, charmés par la fraîcheur de la forêt et approchant des cantonnements fixés, cheminaient en chantant”, en elders van de artillerie: „le groupe de tête n'avait même enlevé ni couvre-bouches, ni couvre-culasses”.

Van andere troepen lazen wij, dat zij den vijand nog wel 60 K.M. verwijderd achtten! (Zie Schw. M. 1928).

²⁾ Men zie bijv. de kritiek van REGNAULT (La 3e division) op blz. 64 e.v.

De 7e divisie stelt zich, eveneens in de mist, in beweging op Ethe; er heerscht zóó weinig besef van den werkelijken toestand, dat bijv. de C. der korps-cavalerie zijn spits de volgende opdracht geeft: „Direction St. Léger, par la grandroute à travers Ethe. Vous n'aurez rien devant vous probablement. Vous recevrez peut-être quelques pruneaux, mais vous pouvez aller franchement ...”

Doch reeds eenige oogenblikken later kan nòch de cavalerie, nòch de infanterie der voorhoede, uit Ethe deboucheeren, met het gevolg, dat de voorste brigade, opgejaagd door den Div. C., met een deel der artillerie, in het dorp opeen wordt geperst, terwijl het overig deel der divisie, *in marschcolonne* nog op de berghelling staat, die naar de Ton afloopt.

Wanneer ook hier de zon doorbreekt, ontstaat een wonderlijke toestand. De voorste brigade, met de cavalerie en eenige artillerie, bezet, alles doorengemengd, Ethe en de helling van Gévimont; een ander deel der artillerie wordt, nog in marschcolonne, vernietigd; een flankdekking (1 bataljon) in Bleid, op den marschweg van het 5e korps, ziet zich aangevallen door een geheele brigade (53e Wurtenb.) en ondergaat een zelfde lot. En ten slotte kan de 2e brigade de voorste niet bereiken en heeft bovendien zelf alras een aanval op de flank af te weren.

Wanneer de duisternis valt, is de divisie dan ook al zeer tevreden, dat zij erin slaagt om zich van den vijand los te maken en ongehinderd achter de Chiers te wijken.

Bij het 5e Korps, hetwelk ten 5.00 tegen het front Signeulx-Redoute du Bel Arbres zal oprukken, grijpt de infanterie der 9e divisie aan, zonder dat de artillerie in voldoende mate kan steunen; zij lijdt zware verliezen en gaat derhalve terug. Wanneer de mist optrekt, blijkt de artillerie open en bloot te staan en moet hiervoor natuurlijk eveneens boeten. Reeds te 11.00 is zodoende ook deze divisie teruggeslagen.

Bij de 10e divisie gaat het aanvankelijk al niet veel beter, totdat het helder wordt en een krachtige aanval, degelijk gesteund door de artillerie, de divisie in het bezit stelt van Romain en Bel-Arbres.

Intusschen belet de kritieke toestand der nevendivisie blijkbaar den Korps-commandant hiervan partij te trekken en het geheel eindigt, min of meer onverwacht, met een teruggaan op de Chiers, ofschoon de Leger-commandant hier, door middel van zijn Chef van den Staf, nog tracht in te grijpen.

Bij het 6e Korps heeft de 12e divisie tot taak om, van Beuveille over Cosnes, (W. waarts om Longwy heen) naar Aubange op te rukken, de 42e over Pierrepont op Villers-la Montagne, de 40e op Fillières en Merrey-le-Haut.

Eerstgenoemde moet al spoedig en bij verrassing frontmaken tegenover sterke vijandelijke afdeelingen, welke ten Z. van Longwy opdoemen

en ziet zich zelfs ten slotte gedwongen om naar Arrancy terug te keeren.

De 42e divisie stuit tegen 8.00, bij den O. uitgang van Pierrepont, en kan niet vooruit komen; zelfs het samenwerken met de 40e divisie leidt niet tot eenig resultaat, zoodat men voorloopig al tevreden mag zijn met het behouden van het terrein.

Wanneer echter de 40e divisie minder fortuinlijk is¹⁾ en zich, ongeacht de vrij lauwe steun der 7e cav. divisie en een ondernomen tegenaanval, door krachtige Duitsche afdeelingen ziet omvatten en terugdringen, moet ook de 42e divisie in dit lot deelen en komt zij nabij Nouillon-Pont, achter de Othain in stelling.

Thans weder een oogenblik naar de Duitsche zijde, waar men blijkbaar den toestand beter kan overzien.

Het 5e Duitsche korps heeft de opdracht, om zich meester te maken van de hoogte ten N. en O. van Virton, met de bedoeling zich aldaar te verschansen, front naar Montmédy. Het is derhalve in twee colonnes naar Virton en Ethe opgerukt, met een flankdekking op Robelmont.

De 9e divisie stuit, in de mist, op de Fransche afdeelingen beN. Virton, werpt deze terug, ontwikkelt zich, neemt stelling in het aangevozen vak en slaat alle aanvallen af.

Bij de 10e divisie ontstaat een vrij onverwacht samentreffen bij Ethe; men gaat echter niet tot den aanval over, *alvorens de divisie is ontwikkeld*. Gevolggevend aan de bevelen wordt deze aanval, welke gedeeltelijk de Ton reeds heeft overschreden, in den middag niet verder voortgezet.

Het 13e Korps gaat *in naderingsvorm* vooruit, met een divisie op Bleid-Signeulx en met de andere op Ville Houdlemont-Gorey. De rechterbrigade stuit bij Gévimont-Bleid op de 7e Fransche divisie, de overige troepen strijden, dank zij den steun der artillerie, vrij voorspoedig bij Baranzy-Signeulx.

In den avond bereikt het korps de lijn Tellancourt-Villers-la Chèvre.

Het 6e Korps gaat, eveneens *in naderingsvorm*, voorwaarts naar Cutry-Laix.

Het komt echter in zóó hevig gevecht met de onderdeelen van het 6e Fransche korps, dat het zich genoodzaakt ziet, de hulp in te roepen van het 5e Reserve-korps, hetwelk, niettegenstaande een aanzienlijken nachtmarsch, nog achter is.

Dit laatste korps dirigeert een divisie op Ville au Montois, de andere op Fillières; na geweldigen strijd worden eerstgenoemde plaats, zoodmede Bazailles en Boismont, vermeersterd.

Het vleugelkorps, het 16e, heeft richting genomen op Fillières en Anderny en stoot op de sterke stelling van Mercy-le Haut, welke intusschen, in front aangevallen door de 33e divisie en omvat door de 34e div., door de Franschen in den avond wordt prijsgegeven.

¹⁾ Men zie in R. d'I. Maart '26 het verschil in optreden tusschen de 40e Fr. divisie en de 34e Duitsche! Deze laatste vertoont het spronggewijze vooruitgaan.

Alles bijeengenomen kunnen dus de onderdeelen van het Ve Deutsche leger over hun dag tevreden zijn.

En thans gaan wij naar het IVe Fransche leger.

Wij willen er even aan herinneren, dat het hier geldt „la massue préparée” of „l'armée de choc”, zooals Foch deze noemt en dat te dien einde dan ook 14½ Inf. div. + 2 Cav. div. zijn bijeengebracht.

Reeds dadelijk treft het ons nu, dat het 9e Korps, de beide reserve-div.¹⁾, zoomede de cavalerie, zich op den 22en nauwelijks zullen laten gelden, m.a.w. dat reeds een aanzienlijk gedeelte aanstonds wordt uitgeschakeld, deels als gevolg van de bezorgdheid voor den linker vleugel.

Wij zagen voorts alreeds, dat men feitelijk in den blinde tast en nagenoeg alle divisieën, met groote tusschenruimten, naast elkaar zal laten marcheeren. Te 9.00 moet in 't algemeen door hen de lijn Paliseul-St. Médard-Mellier zijn bereikt.

Wij weten nu verder, dat het 2e korps²⁾ achter was geraakt. Wel slaagt het er in Bellefontaine te bezetten en hier een hevigen aanval af te weren, wel grijpt een gedeelte der 3e div. in den strijd van het 4e korps, doch het ongelukkig verloop der gevechten bij de beide nevenkorpsen, verlamt een mogelijken voortgang.

Metterdaad heeft voorts het achterblijven van het 2e korps en de strijd bij Bellefontaine voor den linkerbuurman, het Kolon. korps, al zeer droevige gevolgen! Terwijl dit laatste in twee colonnes vooruitgaat, de rechter over Rossignol³⁾, de linker (één brigade) over Suxy, wordt de voorhoede van bedoelde rechtercolonne in het bosch van Neufchateau aangegrepen; even later wordt ook de hoofdmacht, terwijl zij in marscheolonne de Semoy wil overtrekken, in de rechterflank aangevallen.

De divisie lijdt zodoende geweldige verliezen en moet ten slotte in gehavenden toestand wijken.

De 5e brigade is aanvankelijk meer fortuinlijk en nadert Neufchateau vrij dicht (11.30). Dan loopt echter de rechterflank gevaar (immers de 3e div. is ± 10 K.M. verwijderd), zoodat men zich genoodzaakt ziet den terugtocht op Suxy en les Bulles te aanvaarden.

De legerreserve is eigener beweging naar voren gekomen en de Korps-C. vraagt er zelfs de beschikking over; wanneer echter deze inwilliging komt, is het gunstig oogenblik voor een tegenaanval reeds verkeken.

Het 12e korps kan werkelijk op succes bogen. De 23e div., welke op Libramont is gedirigeerd, bereikt den weg Neufchateau—Petitvoir. Zij

¹⁾ Zie Annexes 454/55. De beide reserve-div. „ne peuvent prendre part à l'offensive” op last van het Hoofdkwartier. In totaal vielen dus niet meer dan 10½ div. aan op dit front, en dat terwijl de Bondgenooten er over ± 85 beschikten, waaronder ± 75 Fransche.

²⁾ Het marcheert den 22en in ééne colonne; CORDONNIER ziet hierin het beschikbaar houden van een divisie op den vleugel van het leger.

³⁾ De 2e div. was Legerreserve bij Jamoigne.

ziet zich echter genoodzaakt tot steun der 5e Kol. brigade, naar het O., in te grijpen. De 24e div. maakt zich meester van Biourge en komt zelfs nog iets verder. Intusschen gaan alle behaalde voordeelen weder verloren, doordien het korps in de ongelukkige voorvallen bij zijne naburen wordt betrokken.

Het 17e korps splitst zich in drie colonnes, elk van een brigade, met de 4e in reserve (aanvankelijk flankdekking).

De rechtercolonne (66e brigade), welke op Ochamps marcheert, ziet zich in front weerhouden (14.00) en wordt, terwijl zij zich daartegenover door het bosch van Luchy wil ontwikkelen, bovendien in flank en rug aangegrepen, zoodat zij naar alle zijden front moet maken.¹⁾

De korps-C. wil de 67e Brig. ter ondersteuning doen optreden, echter deze is reeds in gevecht geraakt met een tegenstander in Anloy, zoekt vergeefs naar geschikte artillerie-stellingen en ziet zodoende hare infanterie zonder veel resultaten verbloeden.

De 68e Brig. doet vergeefsche pogingen om uit het bedekte terrein (bois Piret) te breken. En wanneer nu ten slotte de reserve (65e Brig.) de rechtercolonne moet ontzetten en te dien einde van Blanche-oreille op Bertrix aanrukt, wordt zij zelve omvattend aangegrepen en op Herbeumont teruggeworpen.

Ten slotte geraakt het legerkorps in zoodanigen toestand, dat het in het duister terugwijkt op Dohan.

En thans het 11e korps.

De 22e div. volgt den grooten weg naar Maissin over Paliseul, terwijl de 21e div. door Opont en Our zal trekken, met een flankdekking over Graide op Porcheresse. Het is reeds middag wanneer de colonnes contact met den vijand krijgen (\pm 1 K.M. ten Z. van Maissin). Aangezien de 22e div. bij haar frontaanval groote verliezen lijdt, krijgt de 21e div. de opdracht, om naar het W. te omvatten. Hierbij lijdt ook de 42e brig., welke al te vurig vooruitstormt, aanzienlijke verliezen; de 41e brig., meer methodisch in het gevecht gebracht, doet echter de schaal ten voordeele der Franschen overslaan. Maissin en de aangrenzende heuvelruggen worden zodoende genomen.

Maar ook hier doet het échee der neventroepen zich gevoelen; bovendien wordt de vijand zichtbaar versterkt. Uit dien hoofde neemt het korps meer achterwaarts stelling in den boschrand.

Het cavalerie-korps ABONNEAU, welks paarden zeer vermoeid zijn, blijft in de streek Gedinne—Bièvre en volstaat met de wetenschap, dat het voorliggend terrein gaandeweg overvuld geraakt met vijandelijke lichte troepen.

¹⁾ Tusschen de 24e en 33e div. is een ledig van 8 à 9 K.M.! Een flankdekking (65e Brigade, een afd. artillerie en het eskadron div. cavalerie) heeft bij St. Médard *gestaan*, tot zij ten 11.30 door afdeelingen van het 12e korps wordt afgelost. Dit korps bleef echter te veel achter.

Zodoende was de 66e Brigade in de rechterflank ongedekt en ... beschikte over geen cavalerie!

Het halve 9e korps¹⁾ bereikt, zonder eenige moeite, Houdremont en Bièvre; de 60e res. div. Corbion en Gros Fays; de 52e id. bewaakt de Maas-overgangen van Fumay-Mézières.

Maken wij de balans op, zoo constateeren wij, dat enkele korpsen inderdaad wel eenig voordeel kunnen boeken. De débâcles bij het Koloniale en het 17e korps doen echter de schaal bij de andere geheel ten ongunste overslaan. Zodoende is, alles bijeengekomen, de „coup de massue” reeds mislukt, ook al zullen wij zien, dat men dit aanvankelijk nog tracht te verbloemen.

En thans ook hier weder een oogenblik naar de overzijde.

Wij hebben gezien hoe de Hertog van Wurtemberg, min of meer tegen wil en dank, zijn 6e korps in beweging moest stellen, de 12e div. van Léglise op Rossignol, de 11e div. op Tintigny. Weldra geraakt de eerstgenoemde in het bedekt terrein in een hevigen, op en neer golvenden strijd. De andere bereikt ongestoord Marbehan, neemt vervolgens een colonne onder vuur, welke bij Breuvanne de Semoy passeert en komt eindelijk in gevecht met eene andere, die uit Bellefontaine tracht op te rukken. Ondanks het ontwikkelen van alle afdeelingen, ontstaat hier een evenwichtstoestand en kan het korps weldra niet meer verder doordringen.

De Legercommandant heeft het gevecht van nabij gevolgd en vindt daarin aanleiding, om ook zijne andere korpsen te doen voorwaarts gaan. Zodoende beveelt bij ten 10.30: het 18e korps zal oprukken van Neufchateau op Les Bulles-Izel, het 18e korps op Bertrix-Orgeo, het 8e korps op Villance. En dan bericht een vlieger den opmarsch van verschillende Fransche colonnes naar Neufchateau²⁾. De Hertog acht het derhalve noodzakelijk *zelf* hierheen te gaan en vindt, op het middaguur aankomend, zijn 18e res.-korps reeds in het vuur. De korps-C. heeft de eene divisie voorloopig bij Neufchateau in stelling gebracht in afwachting, dat de andere het front zal kunnen verlengen; de zwakke artillerie³⁾ heeft het echter zwaar te verantwoorden, totdat tegen 17.00 ook de 25e res.-div. op het slagveld verschijnt.

De C. van het 18e korps, door vliegers ingelicht omtrent de nadering van verscheidene colonnes in de richting Offagne—Bertrix, heeft de 25e divisie over Anloy op Jehonville en de 21e over Recogne op Bertrix doen afbuigen. De Hertog kan zich met deze oplossing vereenigen en doet thans nog het 8e korps den last toekomen om Graide als richtingspunt te nemen. Metterdaad strijdt de 25e div. op het front Maissin—Anloy, terwijl de 21e te Ochamps èn bij Bertrix op vijand stuit. Zodoende is het 18e korps in 3 groepen op een breedte van 14 K.M. uiteengerukt!

¹⁾ De andere helft (Marokkaansche-divisie) voltooit de uitlading te Mézières.

²⁾ Der Weltkrieg I blz. 316. De Commando-post was in Libramont; van hieruit had men voortdurend berichtenwisseling met ESCH (Ve Leger).

³⁾ Het res.korps heeft slechts 2 × 36 vuurmonden.

De 25e div. komt tegen den avond in een kritieken toestand en vloeit zelfs gedeeltelijk terug; dan echter verschijnen op het juiste moment de eerste afdelingen van het 8e res. korps, dat een geforceerden marsch (45 K.M. bij drukkende hitte) heeft afgelegd.

Hierdoor wordt het gevaar bezworen.

De 21e div. heeft meer geluk gehad dan zijn buurman en den vijand, door het bedekte terrein, in W. richting teruggedreven. Ochamps is zoodoende ontzet en Bertrix zelfs gewonnen.

Ook het 6e korps kan eenig succes boeken. Weliswaar golft de strijd om Bellefontaine aanvankelijk op en neer, doch in elk geval is het Fransche offensief hier gestuit en worden ten slotte zoowel Rossignol, als Termes vermeesterd.

En op den uitersten W. vleugel verschijnt in den avond nog het 8e korps; de 15e div. verdringt de Franschen uit het kantonnement Porcheresse, de 16e div. alarmeert in den nacht het cav. korps ABONNEAU en noodzaakt het zijne kwartieren gedeeltelijk achterwaarts te verleggen.

Alles bijeengenomen heerschte er, zooals te begrijpen valt, bij de Duitsche staven in den avond van den 22en Augustus een jubelstemming en voelden de Leger-commandanten zich gerechtigd om overwinnings-bulletins te lanceeren. Vollständiger Sieg!

Of men niet wat te vroeg en te uitbundig heeft gejuicht? In elk geval is den tegenstander alle tijd gelaten om ongehinderd terug te gaan en zich, waar noodig, van den eersten schok te herstellen.

Wij stellen ons niet voor om de wederzijdsche operatiën verder te behandelen. Wel lijkt het ons leerrijk om eens na te gaan, hoe men aan Fransche zijde den toestand opnam en ... welke lessen er uit het gebeurde zijn getrokken.

Wij nemen daartoe eerst de gevechtsberichten.

De C. van het IIIe Leger meldt (Annexes 854), door middel van den verbindingsofficier:¹⁾ „Dans son ensemble, l'armée occupe le front d'engagement de ce matin, depuis Virton jusque vers Joppécourt. Ce résultat, en somme peu important, est dû à ce que, au début de l'engagement, 2 divisions au centre du dispositif, 7e du 4e corps et 9e du 5e corps, ont essuyé des surprises et ont eu à subir des pertes sérieuses. La situation a pu être rétablie grâce à notre artillerie, qui a pris de suite une supériorité marqué sur l'artillerie ennemie.”

De C. van het IVe Leger vat zijne indrukken als volgt samen (Annexes 1098):²⁾ „Tous les corps engagés aujourd'hui. Ensemble des résultats peu satisfaisant. Echees sérieux, régions Tintigny et Ochamps. Succès en avant Saint-Médard et à Maissin ne pourront être maintenus. Donne ordres tenir sur front Houdremont, Bièvre, Paliseul,

¹⁾ Men zie ook No. 855 (bericht aan C. IVe Leger).

²⁾ Zie voorts No. 1099 en 1104.

Bertrix, Straimont, Jamoigne, Meix-devant-Virton. Envoi compte rendu plus complet par officier auto."

Het doet wel eenigszins vreemd aan om te ontwaren, dat, terwijl de Leger-commandanten den juisten toestand beginnen te peilen, zich rekenschap gaan geven van de aanzienlijke krachten, welke zij tegenover zich hebben gevonden en beseffen, dat hunne legers voor het oogenblik allerminst volkomen gevechtsvaardig zijn, het Hoofdkwartier daarentegen nog altijd een optimistischen kijk op den gang van zaken heeft behouden en *zelfs nu* nog wil suggereeren, dat de vijand, alles bijeengenomen, slechts 6 legerkorpsen in de Ardennen beschikbaar heeft!

De generaal DE LANGLE wordt dan ook op de vingers getikt (Annexes 1048): „L'ensemble des renseignements recueillis ne montre devant votre front que trois corps ennemis environ. Par suite, il vous faut reprendre l'offensive le plus tôt possible."

Intusschen men kan nu eenmaal geen ijzer met handen breken.

Het blijkt in den loop van den 23en Augustus wel, hoe de werkelijke toestand is geworden; DE LANGLE raadt tot den terugtocht op de Maas en Chiers, RUFFEY voelt nog iets voor een *beperkt* offensief, mits hem twee res.-div. komen versterken en gaat zelf den 23en naar Damvillers vooruit.

Doch dan komen, in het Hoofdkwartier, de berichten binnen betreffende den slag van Charleroi en hiermede zijn spoedig alle illusies in rook vervlogen. De algemeene terugtocht begint.

En zoo komen wij tot de moraal.

In het algemeen geldt voor het gebeurde wel het woord van SPENCER: „The murder of a beautiful theory by a gang of brutal facts!" Hoevele schoone theorieën waren niet aanstonds gesneuveld?

Reeds op verschillende plaatsen in den tekst hebben wij onze meeningen en opmerkingen hieromtrent kunnen plaatsen; wij willen deze thans echter completeeren.

Allereerst wijzen wij dan op de *tactische* lessen, welke van hoogerhand uit dezen éenen dag van strijd¹⁾ werden getrokken. Wij vinden deze bijv. in een legerorder van generaal RUFFEY van 23 Aug. (Annexes 1088), waar wij lezen: „Les attaques dans la journée d'hier ont échoué uniquement, parce qu'elles n'ont pas été *préparées* par l'artillerie, ni même par le feu de l'infanterie. Il est essentiel, que l'infanterie ne se porte jamais à l'attaque, sans que l'artillerie ait préparé cette attaque et soit prête à l'appuyer.

On ne peut admettre les charges à la baionnette dans les conditions où elles se sont produites jusqu'ici la plupart du temps."

¹⁾ En, door het Hoofdkwartier mede uit de gevechten in Lotharingen. Men leze hiervoor ook het rapport „Quatre mois de guerre" in het Rapport ENGERAND. Reeds in een Communication van 16 Aug. (Annexes 352) vindt men de eerste critiek.

Voorts vermelden wij een Note van 24 Aug. van het Hoofdkwartier, aldus luidende:

„Il résulte des renseignements recueillis par les combats livrés jusqu'à ce jour, que les attaques ne sont pas exécutées par une combinaison intime de l'infanterie et de l'artillerie: toute opération d'ensemble comporte une série d'actions de détail visant à la conquête des points d'appui.

Chaque fois que l'on veut conquérir un point d'appui, il faut *préparer* l'attaque par l'artillerie, retenir l'infanterie et ne la lancer à l'assaut qu'à une distance où on est certain de pouvoir atteindre l'objectif. Toutes les fois que l'on a voulu lancer l'infanterie à l'attaque de trop loin, avant que l'artillerie ait fait sentir son action, l'infanterie est tombée sur le feu des mitrailleuses et a subi des pertes qu'on aurait pu éviter.

Quand un point d'appui est conquis, il faut l'organiser immédiatement, se retrancher, y amener de l'artillerie pour empêcher tout retour offensif de l'ennemi.

L'infanterie semble ignorer la nécessité de s'organiser au combat pour la durée. Jetant de suite en ligne des unités nombreuses et denses, elle les expose immédiatement au feu de l'adversaire qui les décime, arrête ainsi net leur offensive et les laisse souvent à la merci d'une contre-attaque.

C'est au moyen d'une ligne de tirailleurs suffisamment espacés et entretenue continuellement, que l'infanterie, soutenue par l'artillerie, doit mener le combat, le faisant ainsi durer jusqu'au moment où l'assaut peut être judicieusement donné.

Les divisions de cavalerie allemande agissent toujours précédées de quelques bataillons transportés en automobiles. Jusqu'ici les gros de la cavalerie ne se sont jamais laissés approcher par notre cavalerie. Ils progressent derrière leur infanterie et de là lancent les éléments de cavalerie, qui viennent chercher appui auprès de leur infanterie aussitôt qu'ils sont attaqués. Notre cavalerie poursuit ces éléments et vient se heurter à des barrages solidement tendus. Il importe que nos divisions de cavalerie aient toujours des sections d'infanterie pour les appuyer et pour augmenter leurs qualités offensives. Il faut aussi laisser aux chevaux le temps de manger et de dormir. Faute de quoi la cavalerie est usée prématurément, avant d'avoir été employée''.

Echter nòg belangrijker dan deze detail-zaken zijn voor ons de groote lijnen.

1. Allereerst de strategische verkenningsdienst.

Opereeren in den blinde, op onderstellingen; den vijand aangrijpen „partout où on le rencontrera'', het kan ons niet bevredigen. De verkenningsdienst dient derhalve zóó te zijn georganiseerd, dat kondschapsdienst, luchtverkenning en lichte troepen methodisch samenwerken. Het luchtwapen dient voortdurend aanmarschwegen, knooppunten,

scheidingslijnen of open strooken te kunnen observeeren en zulks op voldoende afstand vóór de eigen troepen.

En de *lichte troepen* dienen over zoodanige gevechtskracht te kunnen beschikken, dat niet elk scherm hen kan weerhouden.

Waarom waren wel de Duitschers in de geschetste dagen zooveel beter ingelicht, dan de Franschen? Waarom hadden dezen de cavalerie-divisies meer *ter beveiliging* op de vleugels, dan *ter verkenning* voor het front?

En ten slotte moet er *berichtenwisseling* zijn, niet slechts van voor naar achter en vice versa, doch mede tusschen de *nevenafdeelingen*.

2. De generaal LANGLOIS¹⁾ heeft vóór den oorlog uitgesproken:

„La seule troupe que le chef commande est sa réserve et elle doit être aussi forte que possible; les troupes lâchées dans le combat avec une mission déterminée lui échappent, mais il *conduit* la bataille avec la réserve générale.....”

En elders: „Le commandement s'exerce par l'intervention des réserves. Sans réserves le commandement abdique.”

Noch het Hoofdkwartier, noch het IIIe Leger beschikken echter over *eenige* reserve; het IVe Leger had aanvankelijk althans één divisie gereserveerd, doch gaf deze op de eerste aanvraag uit de hand. Hoe wil men dan in het algemeen het échee herstellen?

Waar vindt men voorts van de zijde der Fransche Legercommandanten, op 22 Augustus, eenig beteekenend spoor van leiding van den slag²⁾?

Men is opgemarcheerd in een breed front, de divisies naast elkaar, volgens het recept van C. von B. K.³⁾. En dan moet men „die Sache in Gottes Namen laufen lassen.”

Wij vertrouwen, dat de moderne veldheer wel weder zal zorgdragen, dat hij èn door middel van zijne verbindingsorganen⁴⁾, èn door *snel* te verplaatsen reserves, verdeeld over knooppunten achter het front, de leiding herkrijgt.

Het heeft bij het Fransche Hoofdkwartier aan „sanctions” voor het geogoste échee niet ontbroken. Leger-, korps-, divisie-, brigade-commandanten, kortom zondebokken bij dozijnen, zijn de woestijn ingestuurd⁵⁾. En harde woorden zijn gevallen aan het adres van den troep.

1) Enseignements de deux Guerres récentes, blz. 118, 136, 191.

2) Wel heeft generaal RUFFEY (IIIe Leger) getracht om de „armée de Lorraine” nog te doen oprukken naar zijn rechter-flank. Hij keerde echter des avonds uit Marville naar Verdun terug. Generaal DE LANGLE was in Stenay gebleven.

3) Moderne Reserven, of Mil. Zeitfragen V (blz. 17, 20, 22, 23). Wij hebben hierop in Mil. Spectator 1919 (Over de beteekenis der Alg. Reserve) reeds gewezen.

4) Het Ve Deutsche legercommando heeft, dank zij de „vorzüglichen Fernsprech-Verbindung”, van uit Esch doorlopend verband met de korpsen gehad (Der Weltkrieg I blz. 324; zie ook blz. 654) en wel degelijk op de maatregelen invloed uitgeoefend.

5) Vooral het 17e Korps heeft zwaar moeten boeten.

Maar een onbevooroordeeld criticus vraagt zich toch af, of hier nu inderdaad de *ware* schuldigen zijn getroffen, of het niet was als bij CATS:

„En ander krijgt altijd de schuld,
Geen mensch en ziet zijn eigen bult.”

Heeft het Fransche volk bijv. zorggedragen, dat zijn leger voldoende op den oorlog was voorbereid?

Heeft de legerleiding harerzijds het mogelijke gedaan om het leger in modernen tactischen zin te scholen? Heeft zij zich duidelijk voor oogen gesteld, wat de moderne oorlog voor beeld zou geven?

Voldeed de voorbereiding en doorvoering der eerste operatiën aan hooge eischen?¹⁾

De vragen stellen is ze tevens beantwoorden.

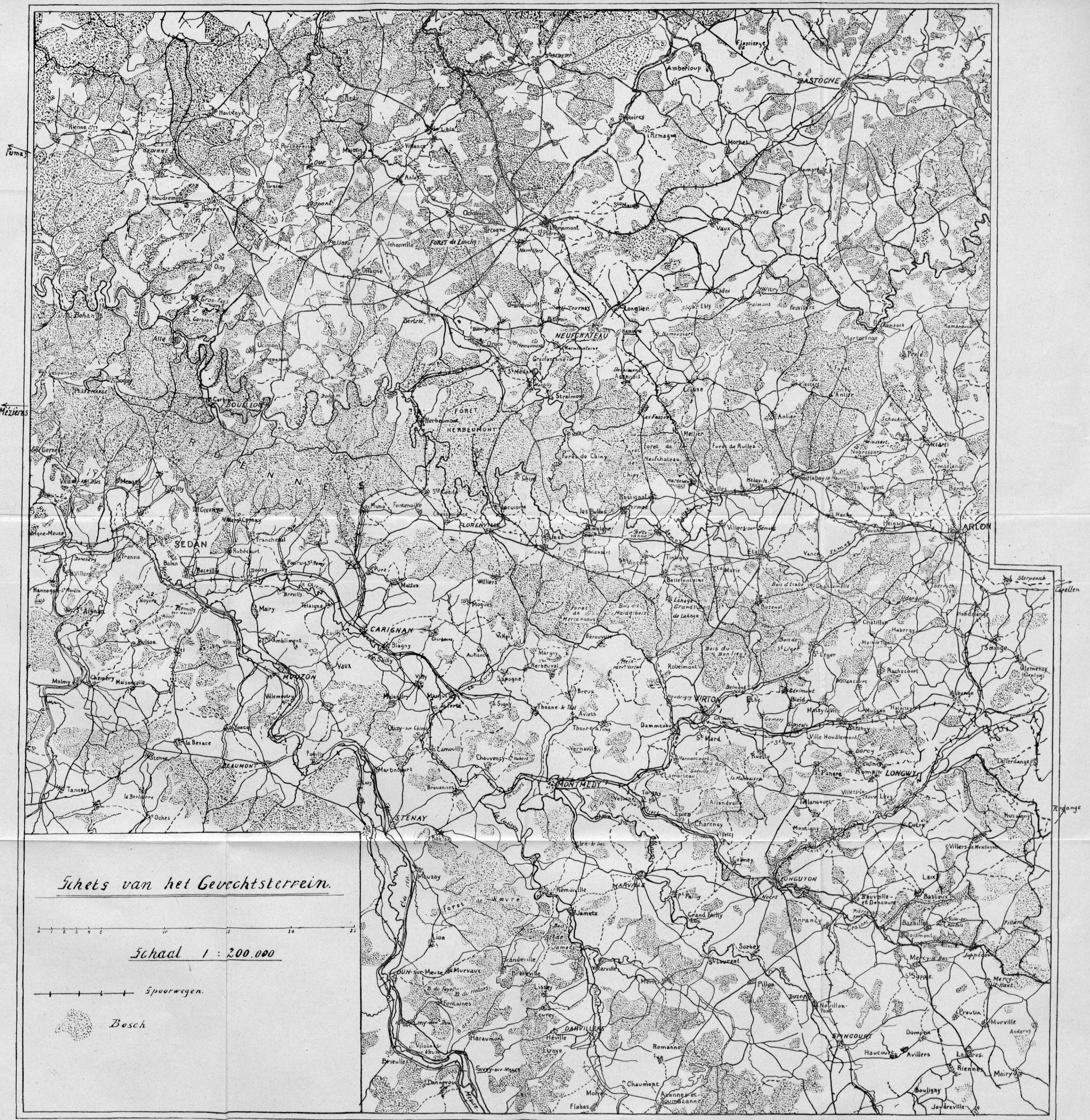
Moge men er ten onzent de noodige lessen uit trekken.

En moge voorts de Lezer, door het hier schetsmatig gegevene, zijn opgewekt om van de interessante lectuur, die wij noemen, meer uitvoerig kennis te nemen.

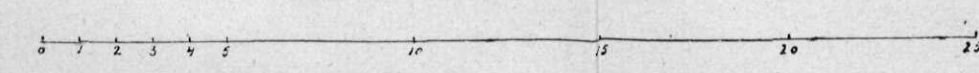
Hij zal het zich niet berouwen.

¹⁾ v. OVERSTRAETEN II geeft de volgende karakteristieke schets van het Fransche offensief:

- 6 div. verloren in het slop van den Elzas;
- 19 div. doodlopend in Lotharingen;
- 5 div. geposteerd tegenover Metz;
- 19 div. ten aanval tusschen Longwij en Givet;
- 17 div. met offensieve opdracht tusschen Namen en Condé;
- 8 div. worden verplaatst;
- 2 div. te Parijs;
- het Belgische leger geïsoleerd in Antwerpen.

Schets van het Gevochtsterrein.

Schaal 1 : 200.000

Spoorwegen.

Bosch

BIJLAGE.

LITTERATUUR OVERZICHT.

Als overzichtswerken noemen wij, van Fransche zijde:

1. Les armées françaises dans la Grande Guerre (T.I.), met een deel Annexes, zoomede kaarten.
2. PALAT, La Grande guerre sur le front occidental (T. III).
3. VAN OVERSTRAETEN, Des principes de la guerre (T. II).
4. Revue d'Histoire de la Guerre Mondiale (Oct. 1925, Jan. '26, Jan. '28, April '28), enz.
5. TANANT, La troisième armée dans la bataille.
6. La préparation de la guerre et la conduite des opérations, par le marechal JOFFRE.
7. DUFFOUR, Conférences.

Als detailwerken:

- a. PETEAU, Aperçu historique (behandelt de cavalerie-divisiën).
- b. ENGERAND, La bataille de la frontière. BRIEY (7e cav. div. en l'armée de Lorraine).
- c. Rev. d'Inf. (Febr., Mrt '25).
- d. LEBAUD, Mes Impressions de Guerre. } 4e Korps op 21/22 Augustus.
- e. GRASSET, Ethe. }
- f. " , Virton. }
- g. Rev. d'Inf. (Maart '26). } 6e Korps { 40e Divisie op 22 Augustus.
- h. " " (Mei '25). } 42e Divisie op 21 Augustus.
- i. REGNAULT, La 3e Division d'Infanterie.
- j. CORDONNIER, Une brigade au feu, en: } 2e Korps op 22 Augustus.
R. M. Fr. Mei 1922. Voorts R. d. Cav. 1925 }
(19e Regt Chasseurs).
- k. GRASSET, Neufchateau.
- l. Schw. Monatschrift 1927, Heft 3 e.v. Rossignol—St. }
Vincent—Tintigny. }
- m. PUYPÉROUX, La 3e division coloniale. } Koloniale korps op id.
- n. CHARBONNEAU, La bataille des frontières vue par un }
chef de section. }
- o. PALOQUE, Bertrix (33e Divisie op id.) 17e Korps.
- p. DUBOIS, Deux ans de commandement sur le front de France. 9e Korps op 22 Augustus.

De Duitsche werken zijn minder talrijk. Behalve op de in den tekst vermelde, vestigen wij intusschen de aandacht op verschillende opstellen in het Militär Wochenblatt (o.a. 18 Oct. '25 Virton) Wissen und Wehr e.a. zoomede op:

- K. V. PRITZELWITZ, Mit dem VI Armeekorps in Belgien und Frankreich.
- W. VON URACH und STÜHMKE, Die 26 Infanterie-division im Weltkrieg.
- C. VON GOSSLER, Erinnerungen an den groszen Krieg (6e Reserve-korps).
- L. THILO, Erinnerungen vom Vormarsch gegen Frankreich im August 1914 (Rossignol).

**Eene beschouwing over de behandeling van krijgs-
gevangenen tijdens den afgelopen oorlog.
De wijzigingen en aanvullingen te dier zake in het
Haagsch Reglement noodig geacht.**

DOOR

J. E. FEENSTRA,
Ritmeester der Cavalerie.

(Vervolg en slot van blz. 619).

II. Buiten het gevechtveld.

Over de uitlegging van artikel 5 van het H.R. is zeer veel te doen geweest.

Frankrijk had o.a. in het begin van den oorlog een aantal Duitse krijgsgevangenen overgebracht naar Corsica, Algiers, Tunis en Marocco in voor het grootste gedeelte zeer ongezond gelegen kampen, waar vele sterfgevallen voorkwamen. Dit gaf *Duitschland* onmiddellijk aanleiding tot het nemen van represailles. Het resultaat is geweest, dat Frankrijk in 1916 heeft toegegeven en alle Duitse krijgsgevangenen, die zich in de Fransche koloniën bevonden, naar Frankrijk heeft teruggebracht.

Naar aanleiding van deze voorvallen zoude *eene uitbreiding van art. 5 wenschelijk* zijn, waarin werd voorgeschreven, dat krijgsgevangenen, die eventueel in koloniën onder bewaking mochten worden gesteld, niet mogen worden geplaatst in streken, waar zij meer blootstaan aan invloeden, nadeelig voor hun gezondheid, dan die krijgsgevangenen, die in het eigen land van den Staat, die krijgsgevangenen neemt, verblijf houden.

Art. 7 van het Haagsche Reglement schrijft voor dat de Staat, in wiens macht zich de krijgsgevangenen bevinden, belast is met hun *onderhoud*. Bij gebreke van eene bijzondere schikking tusschen de oorlogvoerenden worden de krijgsgevangenen, wat *voeding, ligging en kleeding* betreft, op denzelfden voet behandeld, als de troepen van de Regeering, die hen gevangen houdt.

Hiervan is in de verschillende landen *geweldig veel afgeweken*, zooals wij bij nadere beschouwing zullen zien.

Frankrijk.

Wat betreft *huisvesting, ligging, en kleeding* lieten deze, volgens het rapport van den Baron d'ANTHOUART, vertegenwoordiger van het Croix Rouge française, dus van officieele Fransche zijde, vooral in het begin van den oorlog veel te wenschen over.

Voeding: de Duitse krijgsgevangenen ontvingen het ration van den Franschen soldaat, met verminderd vleeschrantsoen, te weten:

700 gram brood; 1 kilogram groente; 250 gram vleesch.

Officieren betaalden zelf hun voedsel.

Duitschland.

Rapport van den Zwitser EUGSTEN, vice-president du Conseil national:

Logies goed;

Zindelijkheid kampen goed;

Voeding (tot en met 1915) voldoende, brood 500 gram;

De Duitse Intendance verschaftte geen kleeding en ondergoed aan Fransche krijgsgevangenen.

Volgens andere lezingen echter was het voedsel van den beginne af aan onvoldoende en zeer slecht. Wij lazen ergens „on ne donne à manger aux prisonniers français, ils se bornent à entretenir leur faim”.

Verder vele klachten over de zeer strenge discipline, die vaak onmenschelijk was (plaatsen aan de schandpaal, lijfstraffen, e.d.).

Oostenrijk-Hongarije.

In Oostenrijk-Hongarije zorgden de krijgsgevangen officieren zelf voor hun eten, betaalden hiervoor 2, 5 à 3 Mark per dag. (anders te duur!).

Japan.

Besteedde in 1915 voor het eten der Duitse soldaten 0,30 sen per dag, voor een Jap. soldaat 16 à 17 sen per dag!

Na 1915 bleek echter, dat art. 7 H.R., wat betreft de voeding, in het geheel niet nageleefd kon worden door gebrek aan voedsel enerzijds (aan de zijde der Centralen) en de vergeldingsmaatregelen anderzijds (door de Entente ten opzichte der Centrale krijgsgevangenen genomen, toen het voedsel der krijgsgevangenen, behorende tot de Entente-landen, hoe langer, hoe slechter werd.)

Het beste middel om het den krijgsgevangenen lichamelijk zoo goed mogelijk te doen gaan, zoude zijn dat *hun onderhoudskosten geheel gedragen werden door den Staat, waartoe zij behooren. (verandering dus in de eerste zinsnede van art. 7).*

Toch bepaalden de verschillende in 1919 gesloten vredesverdragen wederom dat de onkosten, gemaakt voor de krijgsgevangenen, ten laste komen van de Staten, die krijgsgevangenen maken. *Een o.i. onjuiste bepaling, waardoor* in een toekomstigen oorlog dezelfde slechte behandeling op het gebied der voeding van de krijgsgevangenen zich wederom zal herhalen.

Tengevolge van de krachtige werking der Engelsche blokkade werden na 1916 alle zich in Duitschland bevindende krijgsgevangenen stelselmatig ondervoed. De verschillende, tijdens den oorlog door de oorlogvoerende mogendheden gesloten, verdragen hebben dan ook aan het *voedingsvraagstuk* zeer veel aandacht besteed. Het Fransch-Duisch verdrag van April 1918 schreef uitdrukkelijk voor, dat het minimum rantsoen der krijgsgevangenen bedraagt:

2000 caloriën voor niet-werkers en
2500 à 2850 cal. voor werkers, naarmate de arbeid inspannender was.

Het rantsoen brood zal in geen geval in Duitschland minder dan 250 gram, in Frankrijk minder dan 350 gram bedragen.

De krijgsgevangenen moesten dezelfde hoeveelheid vleesch als de burgerbevolking ontvangen (in Duitschland was dit zeer eenvoudig = 0.).

Een regeling in dezen geest lijkt ons ook in de toekomst het meest gewenscht. Langs wetenschappelijken weg zou het rantsoen, waarop ieder krijgsgevangene recht heeft, moeten worden vastgesteld. *Als leidraad bijvoorbeeld te nemen* de boven door ons aangehaalde bepalingen van het Fransch-Duitsche verdrag van April 1918.

Wat het logies der krijgsgevangenen betreft, ook te dien opzichte hebben zich vele puzzles voorgedaan en de oplossing heeft — gezien het zeer groot aantal krijgsgevangenen aan weerskanten — zeer groote bezwaren opgeleverd.

Als uitvloeisel van verschillende gedurende den oorlog gesloten verdragen is het logies aanzienlijk verbeterd, er is — en zeer terecht — zeer veel aandacht aan besteed geworden.

Tot in details werden vastgelegd de hygiënische maatregelen, te treffen in de krijgsgevangenenkampen, lichamelijke verzorging, kantines, geneeskundige verzorging, enz.

Dank zij deze maatregelen is in de laatste jaren van den oorlog het aantal klachten over het logies vrijwel tot een minimum teruggebracht.

Gezondheidsmaatregelen.

Het land, waar deze zeer veel te wenschen overlieten is *Rusland* geweest. Van 600.000 krijgsgevangenen gedurende de eerste periode van den oorlog, zijn 200.000 bezweken, dus 33 %. Dit zijn voorzeker getallen, die spreken.

Maar ook *Duitschland*, was — wat dit betreft — in zeer slechte conditie. Hier kwam onder de krijgsgevangenen zeer veel typhus voor en later, als gevolg van ondervoeding, tuberculose.

De voornaamste tijdens den oorlog gesloten verdragen hebben ook hierin verbetering gebracht, o.m. door te bepalen, dat alle kampen, waarvan het effectief een bepaald getal overschreed, van een *ziekeninrichting* moesten worden voorzien. Het aantal bedden werd gesteld op 3% van het effectief.

Ook de *medische verzorging* werd voldoende geregeld.

Traktementen van krijgsgevangen officieren.

Art 17. H.R. schrijft voor:

De krijgsgevangen officieren genieten hetzelfde tractement, waarop recht hebben de officieren van gelijken rang in het leger van het land, waar zij krijgsgevangen zijn, onder gehoudenheid van terugbetaling door hunne Regeering.

Ook hiertegen werd, zooals onderstaande voorbeelden zullen aantoonen, herhaaldelijk gezondigd en was ook wederom de drijfveer tusschen de Staten onderling:

Ik zal geven, als gij geeft.

Rusland.

Wenschte niet méér aan Oostenrijk-Hongaarsche officieren uit te betalen dan Russische officieren in Oostenrijk-Hongaarsche krijgsgevangenschap ontvingen.

Oostenrijk-Hongarije.

Dit land betaalde per dag:

4 Kronen t/m rang van kapitein; 6 Kronen voor hogere officieren; 10 Kronen voor generaals en hooger.

In *Servië* ontvingen de officieren geen soldij.

Later in 1915 bepaalde Rusland, dat generaals, admiraals, stafofficieren en hogere officieren ontvangen: „ni effets, ni aliments”, maar als vergoeding:

generaals en admiraals	1500	roebels	per	jaar;
stafofficieren	900	„	„	„
hoofdofficieren	600	„	„	„

Italië.

Bepaalde dat aan krijgsgevangen officieren dezelfde soldij zou worden uitbetaald als aan eigen officieren van denzelfden rang. *Later veranderde dit* en werd bepaald, dat het traktement van de krijgsgevangen officieren gelijk gebracht werd aan dat, welk de stafofficieren in Oostenrijk ontvingen, te weten:

subalterne officieren	4	lire	per	dag;
hoofdofficieren	6	„	„	„
generaals	10	„	„	„

De kosten van voeding werden van deze bedragen afgetrokken.

Aangezien *Engeland* aan krijgsgevangen Turksche officieren 4 shilling per dag betaalde, deed *Turkije* omgekeerd hetzelfde.

Aan *Fransche* zoowel als aan *Duitsche zijde* werd in het begin van den oorlog aan krijgsgevangen officieren te weinig uitbetaald. Een verdrag, in December 1915 tusschen Frankrijk en Duitschland gesloten, gaf in dit opzicht eene betere regeling ten beste.

Regeling correspondentie.

In het boek van Baron d'ANTHOUARD „*Les Prisonniers de guerre*” vinden wij, zeer in details beschreven, de regeling der correspondentie en verzending van postpakketten zoowel van Fr. als D. zijde in het begin van den oorlog. Het zoude ons te ver voeren en ook o.i. niet in de bedoeling dezer beschouwingen liggen, tot in details af te dalen.

Wij zullen ons er dan ook toe bepalen de hoofdpunten hieruit even aan te stippen.

Onmiddellijk valt ons op in Art. 16 v/h H.R., dat dit zich absoluut onthoudt — en o.i. zeer terecht — van voor te schrijven de wijze van correspondeeren en het aantal malen, dat correspondentie gewisseld mag worden. Elke oorlogvoerende heeft dus het recht de voorwaarden te bepalen, waarop de krijgsgevangenen correspondeeren.

De briefwisseling der krijgsgevangenen met hunne familieleden is overal in den afgeloopen oorlog aan *censuur* onderworpen geweest. Door de betrokken landen is, ook om der gevolgen wille, een maximum bepaald van het aantal brieven; zoo bepaalde o.m. *Japan* 4 à 6 brieven per maand voor een officier en 3 à 4 per maand voor onderofficieren en soldaten.

Correspondentie tusschen krijgsgevangenen onderling is vrijwel nergens toegestaan geworden.

Duitschland stelde zich bij den aanvang van den oorlog op het standpunt van *grootte beperking* te dezen opzichte; wederkeerig bij wijze van represailles nam *Frankrijk* ongeveer analoge maatregelen.

Tengevolge van in 1915 tusschen beide landen gesloten verdragen, werd vastgesteld, dat de krijgsgevangenen maandelijks 4 briefkaarten en 2 brieven mochten schrijven en dat de aan de krijgsgevangenen gezonden postpakketten niet achtergehouden mochten worden; wel werden zij aan een zeer streng en nauwgezet onderzoek onderworpen. Inkomende rechten op postpakketten, bestemd voor krijgsgevangenen, werden niet geheven; ongeveer in denzelfden geest werden deze zaken door de andere oorlogvoerenden geregeld.

Eerst 27 Augustus 1915 werd door Duitschland rechtstreeksche correspondentie van in Duitschland vertoevende krijgsgevangenen naar de bezette gebieden toegestaan.

Bureaux van inlichtingen.

Art. 14 van het Haagsche Reglement schrijft voor — ten einde een geregelde wisseling van correspondentie tusschen krijgsgevangenen en hunne familieleden mogelijk te maken — de instelling van Bureaux van Inlichtingen. Deze zijn dan ook dadelijk na het uitbreken van den oorlog op ruime schaal door de verschillende oorlogvoerenden ingericht. Aanvankelijk waren er eenige puzzles, daar Duitschland de lijsten wel, Frankrijk daarentegen de lijsten niet verzond. Deze werden echter weldra opgelost.

De verschillende landen wisselden aanvankelijk de lijsten uit langs diplomatieken weg door tusschenkomst van een neutraal land (meestal Amerika). Dit duurde echter lang, daarom zond men duplicaten naar het I.C.R.K., dat van uit Genève de lijsten naar de betrokken landen distribueerde.

In Augustus 1919 is te Genève opgericht een:

Agence internationale de secours et de renseignements en faveur des prisonniers de guerre.

Verrichten van arbeid door krijgsgevangenen.

In artikel 6 van het H.R. staat o.m. dat: De Staat kan de krijgsgevangenen — met uitzondering van de officieren — tot het verrichten van arbeid bezigen overeenkomstig hun rang of graad en hunne geschiktheid. Hierin wordt dus aan den Staat het recht toegekend de krijgsgevangenen te doen werken. *En o.i. terecht.* Van het oogenblik af, waarop de Staat moet zorg dragen voor het onderhoud der krijgsgevangenen en daarvoor de kosten moet dragen, is het billijk, dat de Staat zijnerzijds van hen, in ruil hiervoor, werk vraagt.

De uitlegging van dit artikel is in alle landen verschillend geweest. Zoo werkten o.a. de krijgsgevangenen in Oostenrijk-Hongarije alleen aan de inrichting van kampementen en ontvingen daarvoor 24 heller per dag. Toen Rusland echter zijn krijgsgevangenen, die werk verrichtten, niet betaalde, trok ook Oostenrijk-Hongarije de vergoeding in (1 Dec. 1914) en bepaalde dat krijgsgevangen soldaten, die werkten, een half rantsoen brood per dag meer ontvingen.

Rusland bepaalde, dat de arbeid, door krijgsgevangenen verricht, niet werd betaald.

Het Haagsche Reglement onderwerpt de officieren niet aan de verplichting om te moeten arbeiden. Deze reserve werd in 1907 voornamelijk op aandringen van Spanje aangenomen. Dit land heeft altijd eene vijandige houding aangenomen tegen de verplichting, opgelegd aan de krijgsgevangenen, om werk te verrichten. Ook op de Conferentie van het Roode Kruis te Genève van 7 April 1921 verzette het zich hier wederom heftig tegen; waarschijnlijk is dat toe te schrijven aan den Spaanschen volksaard, die het principe huldigt: liever lui dan moe!

Wat ons betreft, wij kunnen in de bepaling, dat krijgsgevangenen werk moeten verrichten, niet anders dan voordeel zien. Niets is misdadender, zoowel voor het lichaam als voor den geest, dan het voortdurend leegloopen en nietsdoen in krijgsgevangenschap.

Door het werk zal de gezondheid der krijgsgevangenen aanzienlijk verbeterd worden; bovendien zullen zij zelve er een — zij het ook gering — geldelijk voordeel mede behalen.

Wat betreft de onderofficieren, hiervoor wordt geene uitzondering gemaakt in het Haagsche Reglement, noch wordt voorgeschreven, dat zij slechts dat werk moeten verrichten, wat overeenkomt met den rang dien zij bekleeden.

Gedurende den afgelopen oorlog was echter vrijwel de heerschende meening — vastgelegd in tijdens den oorlog gesloten verdragen — dat de onderofficieren, van den rang van sergeant af, *vrij van verplicht werk zijn.* Zij kunnen echter worden gebruikt voor:

1. toezicht op het werken der overige krijgsgevangenen;
2. uitzoeken en verdeelen der correspondentie en pakjes;
3. bureauwerkzaamheden;
4. werkzaamheid in verband met het onderhoud van het krijgs-

gevangenenkamp (tuin, keuken), indien noodig, in overeenstemming met hun rang en alléén in het kamp. Geen corveeën.

Met de bepaling in de tweede zinsnede van genoemd art. 6, luidende: „Deze arbeid mag niet overmatig zijn en geenerlei verband houden met de krijgsverrichtingen” is in den afgelopen oorlog zeer veel de hand gelicht.

Nu moeten wij voorop stellen, dat het natuurlijk verbaasd moeilijk is om de krijgsgevangenen dusdanig werk te laten verrichten, dat geenerlei verband houdt met de krijgsverrichtingen. Vrijwel elke arbeid — in oorlogstijd verricht — staat hiermede middellijk of onmiddellijk in verband.

Zowel aan Centrale als Entente zijde is hiertegen dan ook aan alle kanten gezondigd. Zelfs werden aan *beide zijden krijgsgevangenen in voorste linie gebruikt voor zeer gevaarlijk oorlogswerk*. Zoo lazen wij in het (tendentieuse) rapport van BARBEY-ADOR, dat Duitschland in België krijgsgevangenen heeft laten werken aan het front, hetgeen het geheim gehouden heeft. In Juni 1917 eerst heeft Duitschland deze krijgsgevangenen teruggenomen binnen 30 K.M. achter de eerste linie.

Verder werden krijgsgevangenen werkzaam gesteld in *munitiefabrieken, mijnen* en bij de *metaalindustrie*. In den loop van den oorlog zijn *maatregelen getroffen om tegen deze misbruiken op te treden* en hierin te voorzien.

Zoo werd o.m. in het *op 14 Mei 1917 gesloten verdrag* tusschen Frankrijk en Duitschland bepaald, dat *intellectueelen* vrijgesteld moesten worden van werken in de mijnen en in de metaalindustrie.

Het *Duitsch-Amerikaansche verdrag* verbood alle werk van krijgsgevangenen in mijnen, munitiefabrieken en in de metaalindustrie.

Een Duitsch-Fransch verdrag van 26 April 1918 stelde vast, dat het dagelijksch aantal werkuren der krijgsgevangenen niet grooter mocht zijn dan dat der burgerarbeiders, in gelijke bedrijven werkzaam. Zij hadden tevens eens per week recht op een rustdag.

Ook hier zou het zaak zijn in het Haagsche Reglement voorzieningen te treffen, waar wel degelijk omschreven werd de duur van den werktijd der krijgsgevangenen, in welke bedrijven zij wel en in welke zij niet werkzaam gesteld mochten worden, enz.

Straffen.

Artikel 8 Haagsche Reglement schrijft voor:

De krijgsgevangenen zijn onderworpen aan de wetten, reglementen en orders, geldende voor het leger van den Staat, in wiens macht zij zich bevinden.

In deze bepaling zitten onbillijkheden.

Allereerst is de wijze van straffen in verschillende landen verschillend. In sommige landen bestonden nog lijfstraffen voor krijgstuuchtelijke overtredingen, in andere landen niet.

Vervolgens kunnen er zich gevallen voordoen, die niet met elkaar te vergelijken zijn. Zoo zal bijvoorbeeld de krijgsgevangene, die een complot smeedt tegen den Staat, die hem gevangen houdt, geen daad van verraad plegen, terwijl de militair, behoorende tot den Staat, die krijgsgevangenen maakt en die hetzelfde doet, zich hier wel degelijk aan schuldig maakt. Toch geldt in dit geval voor beiden dezelfde strafmaat.

Wenschelijk zoude het zijn in de toekomst eene uniforme regeling voor disciplinaire straffen voor krijgsgevangenen van alle landen te treffen.

In het „*Amtliches Bericht der Kommission zur Untersuchung der Anklagen wegen völkerrechtswidrigen Behandlung der Kriegsgefangenen in Deutschland*” komen vele gevallen voor van ergerlijke mishandeling in Duitse krijgsgevangenkampen, die somtijds den dood ten gevolge hadden.

Het zoude zeer zeker aanbeveling verdienen dat in de toekomst de Staat, die krijgsgevangenen maakt, een strengere contrôle uitoefende op het personeel, met de bewaking belast en maatregelen nam, om dergelijke excessen te voorkomen.

Op de *Conferentie te Bern, in April 1916* gehouden, kwamen de Fransche en Duitse gedelegeerden in zooverre tot overeenstemming, dat zij bepaalden:

1. *Strafrechterlijke straffen* — van welken aard zij ook zijn en hoe lang zij ook mogen duren — worden ondergaan in speciale kampen met zekere bepalingen ten aanzien van werk, cantines, pakjes ontvangen, enz.

2. *Disciplinaire straffen* voor eenzelfde feit mogen niet langer dan 30 achtereenvolgende dagen worden opgelegd.

3. *Bij meer straffen een verplichte tusschenruimte van 3 à 4 dagen* tusschen elke 30 dagen.

Artikel 8 Haagsche Reglement, 2de alinea, zegt:

De ontvluchte krijgsgevangenen, die weder worden gevat, alvorens zij hun eigen leger hebben kunnen bereiken, of het gebied, bezet door het leger, dat hen heeft gevangen genomen, hebben kunnen verlaten, kunnen disciplinair gestraft worden.

Ook dit heeft vooral aan Duitse zijde in het eerste oorlogsjaar tot verschillende uitleggingen aanleiding gegeven. De Duitse autoriteiten toch brachten in dergelijke gevallen de krijgsgevangenen voor een militaire rechtbank en straffen niet disciplinair.

In September 1915 is hier echter een einde aan gekomen. Toch werd nog dikwijls uiterst zwaar gestraft voor elke poging tot ontsnappen.

Dit alles afgescheiden natuurlijk van het risico, dat de krijgsgevangene, die trachtte te ontvluchten en op heeterdaad betrapt werd, liep om neergeschoten te worden.

De in Maart 1918 gesloten Fransch-Duitse overeenkomst bepaalde

o.m., dat er geen collectieve disciplinaire straffen opgelegd mochten worden en dat de duur der disciplinaire straffen niet langer dan 30 achtereenvolgende dagen mocht bedragen, zelfs in geval van recidive. Bij poging tot ontvluchting (zonder meer) disciplinaire afdoening (straf: hoogstens 30 dagen) en bij poging tot ontvluchting, gepaard gaande met vernieling in verband met deze ontvluchting, een straf van hoogstens 2 maanden (niet achtereen, zie boven).

Burgerlijke rechten van de krijgsgevangenen.

In het Haagsche Reglement vinden wij te dezen opzichte een lacune. Wel voorziet het Reglement in art. 6, dat krijgsgevangenen kunnen worden gemachtigd voor hun eigen rekening te werken, maar in andere quaesties, als daar zijn: *trouwen, handel drijven, contracten sluiten*, enz., wordt niet voorzien.

De oorlogvoerenden zijn gedurende den geheelen oorlog van het o.i. *onjuiste beginsel* uitgegaan dat: krijgsgevangenschap ontzegt den gevangenen, van hunne burgerlijke rechten gebruik te maken, tenzij de Staat, die gevangen neemt, hen daartoe nadrukkelijk het recht verleent. Ook de gedurende dezen oorlog gesloten verdragen hebben nimmer deze zaken zuiver en goed onder de oogen gezien, maar er zich ten allen tijde gemakkelijk afgemaakt, of wel er in 't geheel geen aandacht aan geschonken. Deze gevolgde zienswijze is o.i. *niet billijk en absoluut onjuist*.

Het zou rationeel zijn dat het volgende beginsel in een toekomstigen oorlog werd gehuldigd:

Krijgsgevangenen zijn ten allen tijde volkomen gerechtigd, aanspraak op hunne burgerlijke rechten te blijven maken, tenzij naleving hiervan na deel voor den Staat, die krijgsgevangenen neemt, zoude opleveren.

In vrijheid stelling op eerewoord.

Art. 10 van het H.R. schrijft voor, dat alle krijgsgevangenen op hun eerewoord vrijgelaten kunnen worden. In de practijk vallen echter alleen officieren onder deze bepaling.

Wij voor ons vinden *grootte bezwaren verbonden* aan deze vrijlating op eerewoord. Wij kunnen ons dan ook volkomen vereenigen met de bepalingen, in verschillende landen (Frankrijk, Oostenrijk en Portugal) in hunne militaire reglementen vastgelegd, waarbij dit *den officieren nadrukkelijk verboden wordt*. Wij voor ons zouden dan ook *artikel 10 van het H.R. willen doen vervallen en de officieren nimmer willen toestaan op eerewoord vrijgelaten te worden, omdat:*

- 1e. de krijgsgevangen officier op deze wijze *absoluut afstand* doet van de kans, die hij misschien nog eens heeft, om te ontsnappen;
- 2e. de krijgsgevangen officieren o.i. het leed der *krijgsgevangenschap met hunne soldaten moeten deelen*;
- 3e. *eene dergelijke handeling een niet gewenscht privilegie zou scheppen* voor een bepaald gedeelte der krijgsgevangenen (officieren);

4e. de officieren, door op deze wijze naar hun land terug te keeren, een zeer *demoraliseerenden invloed* zouden uitoefenen op hunne kameraden, die hiervan niet wenschen of kunnen gebruik maken.

Pogingen, in het werk gesteld, om krijgsgevangenen te bewegen in het vijandelijk leger dienst te nemen.

Het getal krijgsgevangenen in de verschillende landen was zoo bijzonder groot, dat men trachtte, althans voor een gedeelte, van de krijgsgevangenen gebruik te maken, als een militaire macht, die nuttig zou kunnen zijn voor den Staat, die krijgsgevangen nam.

Daarom trachtte men de krijgsgevangenen los te maken van den Staat, waartoe zij behoorden en hen te bewegen, zich te voegen bij den Staat, die gevangen nam.

Twee methodes werden gevolgd om het overloopen te vergemakkelijken:

1e. *Eene gunstige, bevoordeelde behandeling* voor hen, die e.q. geneigd bleken te zijn, gemeene zaak met hun oorspronkelijken vijand te maken. Hierbij speelde men dus uit het contrast tusschen bevoordeelden en niet bevoordeelden.

2e. *Nam men zijn toevlucht tot hardheid, tot allerlei onthoudingen, tot strenge maatregelen*, waarvan degenen verlost zouden zijn, die overliepen in de gelederen.

3e. *Straffen* voor hen, die niet overliepen.

Deze propaganda schijnt gemaakt te zijn onder bewoners van Elsas-Lotharingen, Sleeswijk-Holstein en Polen.

Het I.C.R.K. heeft bij schrijven van 21 Januari 1918 aan de oorlogvoerenden op het *onjuiste* van deze maatregelen gewezen.

Te voorkomen schijnt ons eene handelwijze als onder ad 1 ook in een toekomstigen oorlog niet.

Eene andere noodzakelijke aanvulling in het H.R. is o.i. de volgende.

De krijgsgevangenen zullen buiten het gevechtveld geplaatst worden onder bescherming van vertegenwoordigers van neutrale Staten, geaccrediteerd bij de oorlogvoerende mogendheden.

Het is zeer te betreuren, dat deze bepaling noch op de Conferentie te Brussel, noch op die in Den Haag, is aangenomen geworden, waar toch in den afgelopen oorlog het noodzakelijke hiervan gebleken is.

Deze contrôle zal echter, wil zij daadwerkelijk zijn, moeten voldoen aan de *navolgende 3 eischen*:

1e. dat de Staat, die krijgsgevangenen maakt, de vertegenwoordigers van den Staat, die bescherming uitoefent, toestaat, *vrij uit* en *zonder eenige belemmering* de krijgsgevangenkampen te bezoeken;

2e. dat zij hun toestaat, *zonder getuigen*, met andere krijgsgevangenen te spreken;

3e. dat zij den krijgsgevangenen toestaat, *vrij uit schriftelijk reclames en klachten* bij den Staat, die beschermt, in te dienen.

Voorzeker zouden wij dit als noodzakelijke aanvulling van het Haagsche Reglement wenschen.

Tijdens den oorlog terugzenden van krijgsgevangenen.

Verschillende overeenkomsten zijn aangaande dit punt tijdens den afgeloopen oorlog tusschen de oorlogvoerenden gesloten. Zoo leverden *Oostenrijk-Hongarije en Rusland* tuberculeuse krijgsgevangenen aan elkaar uit. 15 Juni 1915 werd een overeenkomst gesloten tusschen *Duitschland en Frankrijk* voor het naar huis sturen van zwaar gewonde krijgsgevangenen of interneering in Zwitserland (verlies van ledematen, gezichtsvermogen, enz.). In 1917 stelde Oostenrijk-Hongarije voor:

aan *Rusland* terugzending van alle krijgsgevangenen, gemaakt vóór 1 Mei 1915;

aan *Italië* terugzending van 500 officieren en 20.000 man van vóór 1 Augustus 1916, te beginnen met de het langst gevangen gehouden; en

aan *Frankrijk* terugzending van 10 officieren en 10.000 soldaten tegen 10 Oostenrijk-Hongaarsche officieren en 10.000 Oostenrijk-Hongaarsche soldaten van vóór 1 Augustus 1916.

Alles onder de bepaling, dat de gerepatriëerden niet gebruikt zouden worden voor diensten ten behoeve van het leger, noch op het front, noch in het etappengebied.

Het zoude ons te ver voeren alle, deze quaestie betreffende, gesloten verdragen op te noemen. Wij verwijzen o.m. nog naar een in 1917 tusschen *Frankrijk en Duitschland gesloten overeenkomst*, in hetzelfde jaar tusschen *Rusland en Oostenrijk-Hongarije*, idem tusschen *Engeland en Turkije*, om ten slotte de meest markante even aan te stippen, n.l. de op 15 Maart 1918 in werking getreden overeenkomst tusschen *Duitschland en Frankrijk*, die wij niet en de op 26 April 1918 eveneens te Bern tusschen *Duitschland en Frankrijk* gesloten overeenkomst, die wij wel zeer in het kort zullen behandelen.

Op deze 2de overeenkomst werd o.m. overeengekomen:

1e. *Worden terstond teruggezonden* naar huis zonder acht te slaan op rang en aantal, onderofficieren, korporaals en manschappen, die ten minste sedert 18 maanden te rekenen van af het tijdstip, waarop deze overeenkomst is gesloten, in krijgsgevangenschap verkeerden en wel:

a. *Zij, die den leeftijd van 40 jaar hebben bereikt en geen 45 jaar en vader zijn van ten minste 3 in leven zijnde kinderen;*

b. *Zij, die 45 jaar zijn, maar nog geen 48 jaar.*

2. *Worden terstond naar huis gezonden hoofd tegen hoofd; rang tegen rang, onderofficieren, korporaals en manschappen sinds 18 maanden in krijgsgevangenschap en die niet vallen onder art. 1.*

Hierna volgen eenige bepalingen over interneering in Zwitserland, die wij als vallende buiten het kader dezer verhandeling, niet zullen aanstippen.

Zullen naar huis gezonden worden, zonder acht te slaan op aantal of graad, officieren, onderofficieren en korporaals, gevangen genomen

vóór 1 November 1916 en die op 15 April 1918 zich geïnterneerd bevinden in Zwitserland om reden van wonden of ziekten, *uitgezonderd*:

1e. Zij, die onderworpen zijn aan een rechterlijke straf;

2e. Officieren, die 48 jaar zijn en door art. 2 Conventie van Bern in Zwitserland zijn geïnterneerd.

Voor de o.i. noodzakelijke aanvullingen in het Haagsche Reglement verwijzen wij naar punt 6 onzer eindbeschouwing.

Geestelijke verzorging der krijgsgevangenen.

Art. 18 van het Haagsche Reglement was in de praktijk zeer dikwijls heel moeilijk na te leven; wij denken bijv. aan krijgsgevangen Engelschen in Turkije, krijgsgevangen Hindoes, Brahmanen, etc. in Duitschland.

Naar huis gaan van krijgsgevangenen.

Tegen art. 20 van het Haagsche Reglement is ook heel wat gezondigd. Onnoodig te zeggen dat de rumoerige, zeer verwarde toestand in geheel Europa na den oorlog hiertoe het noodige heeft bijgedragen. In den loop van November 1919 nam de Zwitsersche „Conseil national” met algemeene stemmen een motie aan, als volgt luidende:

Le conseil fédéral est invité dans un intérêt supérieur d'humanité à appuyer auprès des gouvernements intéressés les démarches faites par le C.I. de la C.R. pour obtenir, aussi promptement que possible le rapatriement des prisonniers de guerre, retenus loin de leur patrie, notamment des Autrichiens et des Hongrois en Sibérie, des Russes en Allemagne et des Allemands en France.

Een jaar na den wapenstilstand waren nog eenige honderdduizenden krijgsgevangenen niet naar hun land teruggekeerd.

Volgens art. 214—215 van het Verdrag van Versailles zouden de *Duitsche krijgsgevangenen* onmiddellijk na de ratificatie van het verdrag door de Duitse regeering en door drie der groote geallieerde mogendheden worden teruggezonden.

Eerst 31 Augustus 1919 ging een transport van 1000 man van Frankrijk naar Duitschland, daar het C.I. de la C.R. op spoed aandrang.

Het aantal Fransche krijgsgevangenen in Duitschland op het oogenblik van den wapenstilstand 11 November 1918 bedroeg 475.000. *Tegen Kerstmis 1918* waren 275.000 naar Frankrijk teruggezonden. *Op 12 Januari 1919* waren alle Franschen teruggekeerd.

Ten slotte willen wij als eindbeschouwing geven de resolutie, genomen op de „Dixième Conférence internationale de la Croix Rouge, tenue à Genève du 30 Mars au 7 Aout 1921”, eene resolutie, waarmede wij ons volkomen kunnen vereenigen en waarin vrijwel de meeste, reeds door ons besproken en noodig geachte aanvullingen op het H.R. in chronologische volgorde voorkomen.

De conferentie sprak den wensch uit dat de regeeringen zoo spoedig

mogelijk besluiten het Haagsche Reglement No. IV van 1907 *eventueel te wijzigen en aan te vullen met een aanhangsel*:

„une convention diplomatique sur les prisonniers de guerre, les „déportés évacués et les réfugiés, précisant leur situation juridique et „fixant le régime auquel ils pourront être soumis”.

Een internationaal voorschrift betreffende maatregelen van discipline en toe te passen straffen ten aanzien van krijgsgevangenen zal een intrégerend deel van de conventie moeten uitmaken.

De conventie zal gebouwd moeten zijn op de navolgende beginselen:

1e. *Het recht om gevangen te nemen*, moet alleen gegrond zijn op het recht van de oorlogvoerende Staten, om, gedurende de vijandelijkheden, de strijdmachten van hun tegenstanders te verzwakken.

2e. *De behandeling van krijgsgevangenen* moet ontbloomd zijn van elke vijandige gezindheid van het oogenblik af, dat deze in de onmogelijkheid verkeeren, om schade te berokkenen aan den Staat, welke ze gevangen neemt. *Het is verboden* om den gevangenen andere beperkingen op te leggen dan die, welke absoluut onvermijdelijk zijn om dat doel te bereiken. De gevangene heeft dus recht op de achting, welke aan den mensch verschuldigd is. De Staat, welke krijgsgevangenen neemt en het vaderland moeten hem dus beschermen.

3e. *De vrijheidsberoving van gevangenen heeft geen enkel karakter van straf of oneer*. De gevangene behoudt volledig zijne burgerlijke en politieke rechten en moet deze kunnen uitoefenen, voor zoover de omstandigheden niet een absoluut beletsel daarvoor zijn en behalve in het geval, dat een rechterlijk vonnis in kracht van gewijzigde is gegaan.

4e. *De krijgsgevangene is onderworpen aan de gewone wetten van den Staat, die krijgsgevangen neemt en moet deze respectéeren*. Voor elke inbreuk, die hij daarop maakt, is hij onderworpen aan de burgerlijke en militaire wetten, die in het land, waar hij wordt vastgehouden, gelden. De ontvluchting kan hoogstens discipline maatregelen uitlokken, welke binnen de perken moeten blijven van het hierboven vermeld internationaal voorschrift van discipline.

5e. *Behalve de verschillen, die het gevolg zijn van de rangen der krijgsgevangenen, moeten alle krijgsgevangenen gelijk behandeld worden*. Het ras, de nationaliteit of de godsdienst mogen geen bevoorrechte of nadeelige behandeling meebrengen. Er zal bij de keuze van werkzaamheden voor den krijgsgevangene rekening gehouden moeten worden, met zijn aanleg voor een bepaald beroep en met zijn fysiek.

6e. *De duur van de feitelijke krijgsgevangenschap voor valiede krijgsgevangenen zal in geen geval die van 2 jaar te boven gaan*. Als de vijandelijkheden langer duren dan die termijn, zullen de krijgsgevangenen repatriéeren, te beginnen met de oudsten.

De teruggezonden krijgsgevangenen mogen niet gebezigd worden voor militaire diensten, noch aan het front, noch in het etappengebied, noch binnen het vijandelijk bezette gebied, noch in het grondgebied

of de bezittingen van den Staat, welke met hun land van herkomst is verbonden. De krijgsgevangenen, die voor den actieven dienst ongeschikt zijn door ziekte of invaliditeit, kunnen *terstond* teruggezonden worden.

7e. *Represailles jegens krijgsgevangenen zijn uitdrukkelijk verboden.* De Staat, die ze instelt, zal beschouwd worden eene schending te begaan.

8e. *Afgescheiden van de bureaux voor inlichtingen en bijstand, die de oorlogvoerende landen op hun eigen gebied oprichten, zal een Centraal Bureau worden ingesteld.* Hier zullen worden verzameld alle officieele inlichtingen en particuliere informaties omtrent plaats van vasthouding der krijgsgevangenen, hun gezondheidstoestand en hun leefregels en behoeften. De regeeringen der oorlogvoerenden zullen regelmatig aan dit bureau mededeelen, langs den snelsten weg, alle inlichtingen, die zij omtrent de krijgsgevangenen zullen verzamelen. Deze gegevens zullen met het kortste oponthoud overgebracht worden naar de Staten, waartoe de krijgsgevangenen behooren, naar het R.K. en naar hunne families. Met de organisatie van dit bureau wordt belast het C.I. de la C.R.

9e. *Teneinde den eerbied voor de Conventie door de oorlogvoerenden te verzekeren, zal een neutrale contrôle-commissie, vrij van elken politieken, godsdienstigen of geldelijken invloed, worden ingesteld in alle plaatsen van vasthouding gedurende gevangenschap en in den loop van repatriement.* De grootst mogelijke publiciteit zal aan de rapporten der gedelegeerden moeten worden gegeven.

De oorlogvoerenden zijn gehouden, de neutrale agenten elke plaats van interneering te laten bezoeken en hun alle noodige inlichtingen te verschaffen. Geen kamp, hospitaal of werkinrichting mag zich bevinden in een zône, die niet toegankelijk is voor de neutrale afgevaardigden.

10e. *Bedrijvers van eene schending, begaan tegenover gevangenen, zullen persoonlijk verantwoordelijk gehouden worden en zullen terechtstaan voor hun bevoegde nationale rechtbank.*

Voor het geval, uitgevoerde maatregelen of toegepaste straffen door den Staat, die krijgsgevangen neemt, niet in overeenstemming zijn met daarvoor vastgestelde internationale regelen, zullen deze ter nadere beslissing voor een Permanent Hof van Internationale Justitie kunnen worden gebracht.

11e. *Ieder der contracteerende partijen verbindt zich een strafwet te bewerken, die voorziet in alle inbreuken op de conventie.*

12e. *Elk verschilpunt, dat voortspuit uit, hetzij wat betreft de toepassing, hetzij wat betreft de uitlegging van deze conventie, kan voorgelegd worden aan het Permanente Hof van Internationale Justitie.*

Vernielingen.

DOOR

Jhr. E. C. STORM VAN 'S-GRAVESANDE,
Eerste Luitenant der Genie.

In de slotbeschouwingen van het Septemberartikel over bovenstaand onderwerp, moest worden volstaan met slechts enkele zinnen te wijden aan de technische zijde van het vernielingsvraagstuk; een uitvoeriger uiteenzetting paste o.i. niet in het kader van ons beknopt en ietwat dogmatisch artikel.

Daar in het Decembern timer de praktische toepassing van vernielingen zal worden behandeld, is thans het oogenblik aangebroken bij verschillende détails van grootendeels technischen aard een oogenblik stil te staan. Want eenige oriëntering op het uitgebreide, voor velen vrijwel onbekende gebied der vernielingstechniek zal n.o.m. kunnen leiden tot een betere waardeering van het element der vernielingen in de moderne tactiek. Wij hebben getracht zooveel mogelijk datgene te vermelden, dat buiten het bestek der meeste voorschriften valt en van belang kan zijn voor hen, die bij hun oefeningen ook der vernielingen een plaats willen inruimen.

Eenige technische aantekeningen.

a. Veelzijdigheid van het vernielingsvraagstuk.

Zijn de vernielingen uit een zuiver militair, dus strategisch-tactisch oogpunt beschouwd reeds buitengemeen belangwekkend, zij zijn het niet minder uit zuiver wetenschappelijk en technisch oogpunt. In wetenschappelijken (d.i. fysisch-chemischen) zin bleef het omvangrijke gebied der springtechniek zeer lang voor het grootste gedeelte onontgonnen en toen de tijd aangebroken was, waarop ook op dit terrein meer dieper gaande en systematische onderzoekingen werden ingesteld (einde 19e eeuw, begin 20 eeuw), was men nog ver van datgene, wat bijna elke tak van wetenschap behoeft om een breede vlucht te kunnen nemen: het contact met hen, die bij een utiliseering der theorie belangen konden hebben. Als gevolg van voornamelijk sociale omstandigheden, waarop wij hier niet kunnen ingaan, is namelijk ook in zuiver technischen (toegepasten) zin het springbedrijf langen tijd slechts gebrekkig ontwikkeld geweest.

Daarin is, ongeveer 20 jaar geleden, een kentering gekomen en het toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek, enkele jaren voor het uitbreken van den oorlog door samenwerking van physici, chemici en technici mogelijk geworden, schijnt zich *elders* thans in snel tempo te zullen gaan ontwikkelen. Verschillende teekenen wijzen er op, dat zeer belangrijke ontdekkingen zullen worden gedaan.

Bij de beschouwing van het vernielingsprobleem zij men er zich daarom van bewust, dat men een wetenschap toepast, die zich nog in het beginstadium van ontplooiing bevindt en tal van mogelijkheden verborgen houdt.

De zich krachtig ontwikkelende, wiskundig beheerschte, constructieve techniek vraagt tevens een afdoende oplossing voor het probleem: de mechanica der vernielingen, en kan zich niet meer tevreden stellen met een experimenteële springtechniek.

Moge ook ten onzent spoedig een grondslag worden gelegd voor een toegepast-wetenschappelijk onderzoek, dat naast vele burgerlijke belangen (sloopingsbedrijf, mijnbouw) ook de militaire zaak in hooge mate kan dienen.¹⁾

b. Keuze van springstoffen voor militaire doeleinden. Nieuwere opvattingen en vernielingsmiddelen. Vloeibare lucht-springmiddelen en thermiet.

De keuze van een springstof (of van springstoffen) voor militaire doeleinden is uit den aard der zaak afhankelijk van verschillende omstandigheden. Het mag bekend worden verondersteld, dat men hier te lande sedert den oorlog teruggekomen is van het pikrinezuur als militaire „standaard”springstof en de voorkeur gegeven heeft aan het trotyl, dat zoo goed als niet hygroscoopisch is en met metalen geen explosieve verbindingen aangaat, en zich daardoor dus gunstig onderscheidt van zijn voorganger. Bovendien verpoedert het trotyl minder snel en gemakkelijk, waardoor oplegging en transport minder bezwaarlijk zijn en het werken er mede aangenamer en eenvoudiger is. Het fijne stof-pikrinezuur geeft namelijk een bitteren smaak in den mond en dikwijls aanleiding tot keelpijn; vochtig geworden hecht het zich als onuitwasehbare kleur aan de huid en op de kleeding. Daartegenover staan als nadeelen van trotyl, dat de uitwerking 10 à 20% geringer is dan van pikrinezuur, dat het giftiger is, dat het bij de explosie in groote hoeveelheden gevormde koolmonoxide eveneens giftig is en dat er geen volkomen betrouwbare slaghoedjes bestaan voor de ontsteking van trotyl, waardoor het gewenscht, zooal niet noodzakelijk is, om een krachtige inleidende ontploffing toe te passen. Overigens is het evenals pikrinezuur vrij ongevoelig voor temperatuurs- en mechanische invloeden.

Het trotyl kenmerkt zich, eveneens gelijk het pikrinezuur door krachtig brisante eigenschappen; de detonatiesnelheid is zeer groot, zoodat het drukmaximum zich a.h.w. onmiddellijk na de detonatie vormt. Dit is voor vernieling van ijzerconstructies ongetwijfeld een groot voordeel, omdat daarbij een zeer plotselinge verbreking van het

¹⁾ Dat hier te lande de belangstelling voor de explosieve stoffen onder physici en chemici zeer groot is, moge bijv. blijken uit de afleveringen van het *Recueil des Travaux Chimiques des Pays-Bas*, het periodiek der *Nederlandsche Chemische Vereeniging*.

statisch evenwicht gewenscht is. Door traagheid van het materiaal van het te vernielen object kan de geweldige, oogenblikkelijk maximale en plaatselijk aangrijpende vernielingskracht niet worden „opgenomen” en het beoogde doel dus worden bereikt.

Minder geschikt is het trotyl echter voor toepassing in mijnen in grond of metselwerk (e.g. beton). Daar vraagt het materiaal een minder sterk brisant springmiddel. Daarmede wordt *niet* gezegd, dat het trotyl *onbruikbaar* zou zijn; het is echter minder „efficiënt”. De sterk-brisante stof zal alleen *plaatselijk heviger* werken, doch het *totale* effect is *minder*. In het kort kan dat aldus verklaard worden: bij de explosie van het sterk-brisante springmiddel wordt de onmiddellijke omgeving van de mijnkamer geheel vermorseld, waardoor niet alleen veel energie verloren gaat, doch tevens drukoverdracht op minder doeltreffende wijze plaats vindt. De scheurvorming in metselwerk is bijv. aanmerkelijk geringer bij trotyl, dan bij een équivalente hoeveelheid springgelatine. In de erts- of kolenmijnen worden daarom de sterk-brisanten zelden toegepast.

Geschikte, minder „snelle” springstoffen zijn: de *ammoniumnitraat houdende springstoffen*, de *springgelatinen* en *zwart buskruit*.¹⁾

Toepassing van springgelatine in mijnen maakt een *besparing van 40%* op de berekende gewichtshoeveelheid trotyl mogelijk. Dat beteekent aan het front reeds spoedig *besparing van duizenden kilogrammen* springstof, minder transport, minder arbeidskracht, hooger efficiency!

Het is zeer opmerkelijk, dat men in het buitenland volledig rekening houdt met het beginsel: The right explosive in the right place, ook in den bewegingsoorlog! Wij willen daarop bijzonderen nadruk leggen.

Empirisch is inmiddels wel gebleken, dat aan de bezwaren van het trotyl kan worden tegemoet gekomen, door de boorgaten te vullen met kleine brokjes springstof, zoodat er een belangrijk luchtvolume aanwezig blijft. De minder groote *ladingdichtheid* drukt nu de detonatiesnelheid omlaag. Het nadeel van deze methode is echter, dat men een vasten maatstaf voor lading- en uitwerkingsberekening mist. Aange-teekend zij nog, dat een ervaren springtechnicus door een geschikt benutten van ladingdichtheid, aanrakingsoppervlak, ladingvorm enz. veel bijzonders bereiken kan; voor de militaire practijk is dat echter door het ontbreken van goede theoretische grondslagen voorshands niet van belang.²⁾

Wat de *nieuwere vernielingsmiddelen* betreft, zijn er 2 sensationeele ontdekkingen.

De eerste is de *vloeibare lucht-springstof*, uitvoerig besproken in

¹⁾ Het kruit achten wij, hoewel zéér geschikt voor vele doeleinden, door de vele gevaren en bezwaren die er overigens aan verbonden zijn, voor gebruik te velde verouderd en ongeschikt.

²⁾ Een fysisch en wellicht ook practisch belangrijk verschijnsel behandelde kapitein SCHUMACHER in de M. S. No. 2 1926 (Springproeven met ladingen van bijzonderen vorm.)

W. J. '24 en '26 door den Kapitein VAN DEN BERG. Het gebruik ervan is zeker nog niet ieders werk door de groote kans op gevaren, maar de omstandigheid, dat de vervaardiging hier te lande mogelijk moet zijn, maakt hier een ernstige bestudeering gewenscht.

Volgens het werk van Prof. Dr. BRUNSWIG bestaat de vloeibare lucht-springstof, (reeds uitgevonden in 1897, doch eerst veel later bruikbaar geworden) uit koolstofhoudende patronen, die vloeibare lucht opgenomen hebben. De levensduur dezer patronen is beperkt, daar de vloeibare lucht snel verdampt. Kort voor hun gebruik moeten zij daarom vervaardigd worden. De uitwerking schijnt over het algemeen tot tevredenheid te stemmen.

De tweede „ontdekking” is het vernuftige denkbeeld van den Amerikaanschen Prof. HOW. BARNES om voor ijsopruiming en het GOLDSCHMIDT's *thermiet*, bekend door de z.g. thermiet-lasschingen toe te passen.

Thermiet, een mengsel van aluminium en ijzeroxyde behoort niet tot de echte springstoffen, daar de reactieproducten niet gasvormig zijn. Bij de reactie komt echter eveneens zeer veel warmte vrij. De temperatuur stijgt tot 2500° à 3500° . Boorgaten, in de ijssdammen gemaakt, worden gevuld met thermiet en overigens ongeveer als springstoffen ontstoken.

Het uit het thermiet vrijkomende smeltende ijzer zet ijs of water in waterstof en zuurstof om. De zuurstof vereenigt zich gedeeltelijk met ijzer tot ijzeroxyde. De gasontwikkeling gaat zoo snel, dat kleine explosies het gevolg zijn; daardoor heeft onder geruisch verbrokkeling der ijssmassa plaats. Voor het eerst toegepast in New-Foundation, werden reeds in 1926 op groote schaal ijsopruiming en het thermiet verricht. Thans is het middel definitief voor dit doel bij verschillende Amerikaanse diensten ingevoerd.¹⁾

Op het Congres door de Nederlandsche Binnenscheepvaart medio 1928 gehouden, werd de aandacht der Regeering op deze ontdekking gevestigd. Ook ons komt het middel zoowel voor vredesijsopruiming en als voor oorlogsdoeleinden (b.v. bij strenge winters in inundatiegebied) hoogst aanbevelingswaardig voor, daar de opruiming zonder eenig gevaar voor de omgeving (waterkeeringen, personeel) plaats heeft.

Moge uit een en ander de gevolgtrekking worden gemaakt, dat er naast het veelgeprezen trotyl — (voor *uitrustingsdoeleinden* ook n.o.m. de meest geschikte springstof van het oogenblik) — andere middelen bestaan, die onontbeerlijk zijn, indien te velde op groote schaal vernielingen moeten worden toegepast en waarmede kader en troepen vertrouwd behooren te zijn.

c. *Werktuigen en gereedschappen.*

Naast goede, voor het doel geschikte springstoffen, spelen werktuig en gereedschap een voorname rol bij de vernielingen. Op dit gebied

¹⁾ Gegevens ontleend aan Wetenschappelijke bladen. Mei 1928.

zijn in de laatste jaren zulke groote vorderingen gemaakt, dat wij reeds aan tal van vernielings-technische gegevens uit den wereldoorlog, voor zoover deze werktijden en personeel betreffen, uitsluitend historische waarde moeten toekennen.

In het bijzonder moeten de sterk verbeterde, verplaatsbare *persluchtinstallaties* genoemd worden, waarvan een speciaal voor het Bataljon Pioniers gebouwde combinatie, bestaande uit een fordsontractor met een persluchtinstallatie van de Chicago Pneumatic Tool Cy., weergegeven is in Fig. 1. Naast tal van andere voor het pionierwerk te velde zeer nuttige gereedschappen als pneumatische zagen, hout- en ijzerboren, klinkhamers enz. enz. kunnen speciaal voor vernielingsdoeleinden pneumatische rotsboren, sloop- of steenbeitels en z.g. „paving-breakers” op de persluchtleiding worden aangesloten. Slechts met zulke gereedschappen, uit het beste staal vervaardigd, schetsmatig voorgesteld in Fig. 2, is het mogelijk met succes zware gemetselde funderingen, het gewapend beton en het moderne z.g. gesloten wegdek met zwaren onderbouw aan te tasten en vernielingsrijp te maken.¹⁾

Rekende men er vroeger op, voor het maken van een boorgat, groot $1\frac{1}{4}$ ", diep 1,50 M. in metselwerk van middelbare vastheid een ploegje à 3 man gedurende $1\frac{1}{2}$ uur te moeten doen hakken en boren, thans verricht één man hetzelfde werk in ongeveer 10 minuten; zelfs het hardste beton, tot voor kort vrijwel onaantastbaar, wijkt voor de pneumatische boren, die zich zelfs nog door wapeningsijzer van 13 m.M. kunnen heenwerken! De slijtage aan gereedschap is daarbij opmerkelijk gering.

Daar bijna alle groote aannemers thans over een of meer verplaatsbare lucht-compressors beschikken en voorts de mijnbedrijven gewoonlijk pneumatisch gereedschap in groote aantallen in gebruik hebben, kan voor oorlogstijd gerekend worden op uitrusting van den troep daarmee. Grondige bekendheid van kader en manschappen met de gebruiksmogelijkheden en ondervanging van storingen dient echter in vreedestijd te worden aangekweekt. Mede daarom voerde het Bataljon Pioniers de afgebeelde fordson-combinatie in.

In Fig. 2, is naast boor en paving-breaker (beiden van het Ingersoll Rand Cy type), nog een z.g. grondboor geschetst zooals o.a. in gebruik is bij het Engelsche leger. Het is voor het maken van gaten voor grondmijnen een uiterst practisch voorwerp, dat noodzakelijk aan onze uitrusting dient te worden toegevoegd. Het omslachtige, tijdroovende graven van kuilen wordt voorkomen; voor het leggen van een lading onder een wegdek, behoeft men daarin nu slechts een klein gat te hakken. In slecht „staande” aardlagen kan een boorbuis toegepast worden als bekleding van het boorgat; tijdens het boren laat men de buis dan meezakken. Boorbuizen (welke gebruikt worden bij de diep-

¹⁾ Ook voor het maken van boorgaten voor ladingen in boomen, welke geveld moeten worden om een wegversperring te maken, is de verplaatsbare persluchtinstallatie natuurlijk uiterst geschikt.

welboring) zijn toegepast in het geval van Fig. 9; inplaats daarvan kunnen evenwel ook aarden of betonnen rioolbuizen, enz. gebruikt worden.

Tenslotte noemen wij de moderne, verplaatsbare, autogene-lasch- en snijapparaten, die op vele plaatsen den vernielingsarbeid zullen kunnen vergemakkelijken (b.v. op stationsemplacemenen, in werkplaatsen enz.) en de machines voor het opbreken van beton- of bitumenwegen.

Het spreekt vanzelf, dat werktuigen als de beide laatstgenoemde, thans nog uitsluitend in de grootere verdedigingsparken thuis behooren, teneinde slechts bij bepaalde behoefte uitgereikt te worden. Toch zal het niet zoo heel lang meer duren, dat de „wegenopbrekers” bij de onbruikbaarmaking van de voornaamste gemeenschappen niet meer ontbeerd zullen kunnen worden. Of ... zal de naaste toekomst een speciale wegenvernielende tank brengen? Bij de huidige leger-evolutie is alles mogelijk!

d. Het ontsteken van ladingen en de waarde van de elektrische ontstekingswijze.

Bracht onze kwarteeuw vele verbeteringen en eenige nieuwigheden op het gebied van springmiddelen, en waren de afgelopen jaren zeer gunstig voor de ontwikkeling van sloopingswerktuigen, daar staat tegenover, dat op ontstekingsgebied weinig nieuws werd gebracht. Nog steeds is er slechts één betrouwbare manier van ontsteking, dat is met behulp van vuurkoord (lont) en is er slechts één bevredigend systeem om ladingen te koppelen, namelijk met slagkoord, waarvan de kwaliteitsverbetering, gepaard gaande met vermindering der gevaarlijkheid, wel speciaal even genoemd mag worden.

Eenigszins verbeterde gloeiingspatronen, exploders en geleidings-onderzoekers veranderden weinig aan de nadeelen, welke voor *militair gebruik* der *elektrische ontsteking* aankleven, als gevolg van de kwetsbaarheid der leidingen, de teerheid der patronen en de nog immer bestaande storingskansen in den exploder. Daarbij is in Augustus 1914 ook het gevaar van blikseminslag niet denkbeeldig gebleken.

Een groot bezwaar van deze oogenschijnlijk zoo uitstekende ontstekingswijze vormen voorts de moeilijkheden, die de troep er mede heeft. Bij geoefenden bedraagt het aantal weigeringen als gevolg van technische vergissingen nog altijd 5%! Het „waarom” van serieschakeling bij gebruik van draadgloeïingspatronen en parallelschakeling bij gebruik van vonk-gloeïingspatronen gaat voorts boven het begrip van den eenvoudigen mineur.

In hoeverre ladingen *draadloos* tot ontsteking kunnen worden gebracht, zal in de toekomst moeten blijken.

De *sympathische ontstekingswijze* (waarbij de ontsteking overgebracht wordt op andere ladingen door middel van een krachtigen lucht of waterdruk, opgewekt door een explosie), achten wij voor oorlogstijd, als de kans op het nauwkeurig naleven van alle te vervullen voor-

waarden zoo gering is, verderfelijk. Ook de nog veelvuldig toegepaste z.g. *verbindingsladingen* (d.z. gestrekte ladingen tusschen 2 of meer bepaalde ladingen, tot taak hebbend de ontploffing over te planten achten wij te onbetrouwbaar en bij trotyl zelfs ontoelaatbaar.

De ontsteking van ladingen door den tegenstander zelve, namelijk door het onbewust maken van „contact”, is nader behandeld in § f.

e. *Waarde van en juiste plaats voor een vernieling; minimum- en aanvullende vernielingen, mede in verband met de vroeger genoemde minimum- en aanvullingsprogramma's*¹⁾; *actieve en passieve vernielingen.*

De waarde van een vernieling wordt bepaald door het nut, dat er van getrokken kan worden. Bij een *tactische offensieve vernieling* kan dat zijn de verwarring op 's vijands flank of in 's vijands rug gesticht, bij een *strategische offensieve vernieling* de mate, waarin 's vijandsconcentratie, verplaatsing enz. gedwarsboemd wordt. Bij de *tactische defensieve vernielingen* wordt gewoonlijk het verkrijgen van een zoo groot mogelijke tijdwinst, gepaard aan een zoo groot mogelijke binding van vijandelijke krachten en materieel, nagestreefd. De *strategische-defensieve vernieling* beoogt slechts beveiliging, dekking te geven.

Bij het opmaken van het vernielingsplan zal dientengevolge aan de keuze van de plaats waar, of de wijze waarop vernield moet worden evenzeer aandacht moeten worden geschonken als aan de keuze der objecten, wier vernieling gewenscht voorkomt. Wij zullen daarom de defensieve-vernietingen ook in dit opzicht aan nadere beschouwingen onderwerpen. Als het voornaamste doel noemden wij tijdwinst en onmiddellijke dekking. Om dat resultaat te kunnen verkrijgen, zal men noodzakelijkerwijs eenige maatregelen moeten treffen. Het kleinst toelaatbare aantal maatregelen zal nu de *minimum vernieling* opleveren.

Door de plaats van de minimum vernieling zoodanig te kiezen, dat tevens 's vijands herstelwerk zoo bezwaarlijk mogelijk wordt gemaakt, kan dan tegelijkertijd reeds een stap gedaan worden in de richting van het tweede, met de vernieling beoogde, doel.

Is weinig tijd, materieel of personeel beschikbaar, dan zal men genoodzaakt zijn overal voorloopig de minimum vernielingen voor te bereiden.

Laten de omstandigheden ten slotte meer tijd van voorbereiding toe, dan worden *aanvullende vernielingen* voorbereid, d.z. vernielingen, die het effect der kunstmatig te stellen hindernis intensiever zullen maken.

Het voorloopig overal voorbereiden van minimum vernielingen is *aanbevelenswaardig*, hoewel niet altijd noodig. *De minimum en aanvullende vernielingen* verwarre men niet met de *tactische* begrippen, *minimum- en aanvullingsprogramma*, want uit den aard der zaak kunnen daarin — onder bepaalde omstandigheden — zeer wel minimum

¹⁾ Zie September-aflevering 1928.

en aanvullende vernielingen, waar noodig, voorloopig onderscheiden worden.

Dat 's vijands technische hulpbronnen bij de aan de vernielingen te geven omvang geducht zullen mede spreken, achten wij vanzelfsprekend. Beschikt een tegenstander over vele en uitstekend geschoolde pioniers en groote hoeveelheden voorbereid materieel voor zware bruggen (b.v. veel vakwerkmaterieel), dan zal het vernielen van b.v. slechts één enkele *brugoverspanning*, maar een zeer tijdelijk oponthoud voor den vijand beteekenen. Doch de aanvullende vernieling der landhoofden (met de fundeeringen daarvan) zal het bezit van het vakwerkmaterieel voorloopig waardeloos doen zijn. Eerst nadat groote werken ondernomen zijn, zal de brug gesteld kunnen worden en daarmee het zware verkeer zijn hersteld. Tot dat oogenblik toe, wordt tevens ander brugmaterieel, met het noodige personeel! (b.v. een pontonafdeeling) ter plaatse gebonden en moet het verkeer buiten den natuurlijken weg worden omgeleid!

Zoo komen wij tevens tot de begrippen *actieve* en *passieve* vernielingen. Een vernieling wordt *actief* genoemd, indien de moeilijkheden, die zij den tegenstander oplevert, stelselmatig kunnen worden uitgebuit, doordat de vijandelijke afdeelingen, die de hindernis moeten of willen omtrekken, veronzijdigen of opheffen, gestoord worden, hetzij door kleine afdeelingen, daartoe speciaal achtergelaten („retardateurs”), hetzij door artillerievuur of door veelvuldige luchtaanvallen. Alle andere vernielingen zijn *passief*.

Enkele belangwekkende getallen gegevens omtrent den gemiddelden invloed van de vernielingen, vermelden wij bij de aan *personeel, materieel* en *tijd* gewijde § h.

Tenslotte willen wij nog een oogenblik stilstaan bij de figuren 3, 4 en 5. Teneinde in het bijzonder de waarde van aanvullende vernielingen naar voren te kunnen brengen, is in fig. 3 weergegeven, wat de Duitschers wisten te halen uit een eenvoudigen duiker in den spoordijk *Amiens—Lyon*, namelijk een hindernis van meer dan 20 M. breedte!

In fig. 4 is de brug bij Verberie over de Oise afgebeeld, nauwkeurig vernield, op één belangrijk detail na, dat over het hoofd werd gezien: de spoorbaan. De Duitschers vonden aldus nog een keurige vonder intact. Zulk een fout wordt noodlottig!

Een andere Oise-brug, fig. 5, is op een verkeerde wijze vernield, n.l. door uitsluitend een pijler te doen springen. Daardoor zakten twee overspanningen een weinig omlaag, doch onbruikbaar werd de brug allerminst. Hellen de overspanningen niet al te sterk, dan is zelfs overtocht van de gevechtstreinen en van de artillerie na enkele uren wederom mogelijk. Het geval van fig. 5 is merkwaardigerwijze een bijna klassiek voorbeeld. Zulke rampen voorkome men door een juiste instructie!

f. *Tijd en contactmijnen. Eenige opmerkingen over de bestrijding van vecht- en pantserwagens met behulp van springladingen.*

De groep *tijd- en contactmijnen* heeft sedert den wereldoorlog groote beteekenis verkregen en niet in het minst door het — voor zoover ons bekend nog niet volkomen bevredigend opgeloste — vraagstuk der vechtwagenbestrijding.

In Hoofdstuk II van het Septemberartikel werd reeds bij de bespreking van de moeilijkheden, verbonden aan de ontsteking van ladingen gedurende een terugtocht, gewezen op de mogelijke toepassing van deze groep. Ofschoon die toepassing geheel afhankelijk is van de omstandigheden, kan wel in het algemeen worden vastgesteld, dat deze categorie op alle zich duidelijk als vernielingsobject aandienende kunstwerken (als bijv. bruggen, viaducten) weinig bruikbaar zal zijn. Kan men deze ontstekingswijze daarentegen te pas brengen op onopvallende plaatsen (bijv. in goed gemaskeerde mijnkamers in wegen, in gebouwen en schuilplaatsen), dan wordt behalve het beoogde vernielingsdoel, en een minder gevaarlijken terugtocht van eigen troepen, nog het voordeel van sterke intimideering van den vijand verkregen.

De Duitschers hebben in 1917 tijdsmijnen in spoorbanen gelegd, die precies na een maand tot ontploffing kwamen en op de inmiddels wederom in gebruik genomen lijnen stagnaties van 12 tot 48 uur veroorzaakten. Het contact werd hier verkregen door middel van een langzaam voortschrijdend chemisch proces. Echter zijn ook uurwerk-mijnen wel gebruikt, evenals mijnen, waarbij de vertraagde werking op hetzelfde beginsel berust, als toegepast wordt bij vele tijdprojectielen.

Contactmijnen werden in zeer verschillende uitvoering toegepast; naast veel trapgranaten (soms bovendien met vertraagde werking) en de eenvoudige valklepkisten, treft men in de litteratuur de meest ingenieuze vormen aan, gewoonlijk berustend op het ontstaan van electrisch contact. Een uitvoerig overzicht over hun gebruik geeft NORMAND.

Als voorbeeld van een betrekkelijk gemakkelijk te vervaardigen electrische contactmijn, diene het schetsje, fig. 6.

In de *bestrijding van vecht en pantserwagens* begint thans langzamerhand meer teekening te komen en is in het bijzonder de waarde van de contactmijn als doeltreffend actief bestrijdingsmiddel gestegen. De nadeelen verbonden aan de meeste kunstmatige passieve bestrijdingsmiddelen als breede loopgraven, vallen, spoorstaafbarrières, die personeel en tijd verslinden, hebben daartoe in niet geringe mate bijgedragen. Bovendien is het stellen van zulke hindernissen in den bewegingsoorlog zelfs niet eens altijd uitvoerbaar.

Sommige schrijvers bepleiten daarom de toepassing van mijnen en wel van de z.g. *strooimijnen*, die op de gewenschte plaatsen gestrooid worden en goed gemaskeerd moeten zijn of worden. Ingraving verdient geen aanbeveling, omdat de vele kuilen, die gemaakt zouden moeten worden, moeilijk te maskeeren zijn en het opruimen van een mijnenveld er door

vertraagd wordt. Bovendien is van vele tanks de per c.M.² uitgeoefende druk op den bodem heel gering, waardoor de kans op contact bij ingraving minder is, dan wanneer de vechtwagen over de mijn heenhebbelen moet.

DEWING wenscht mijnen met een lading van 5 à 7 K.G., die door 1 man in 5 minuten gelegd kunnen worden; HEIGL bepleit invoering van mijnen, tenminste 10 à 15 K.G. springstof bevattende. COLLINS heeft in het bijzonder aandacht besteed aan de wijze, waarop de hindernis gevormd moet worden en is tegenstander van de groote mijnen verblindende velden (De dichtheid van het mijneveld is afhankelijk van de soorten tanks, die verwacht worden en hun aantallen). Hij sluit slechts de voornaamste toegangen tot het eigen gebied af en heeft daarbij alleen voor het verharde gedeelte van een weg 10 à 20 mijnen noodig. Ontdekt onverhoopt de vijandelijke wagen het mijneveld, dan zal de tank het terrein in vluchten, de pantserwagen trachten te keeren. Dit is dan het moment voor de artillerie om in te grijpen. Van elk mijneveld moet een schetskaartje, schaal 1 : 25000, uiterlijk 1 : 50000 gemaakt worden, terwijl wachten of gidsen eigen afdeelingen moeten kunnen waarschuwen. COLLINS wenscht bij de toenemende indienststelling van tanks in het Genietroepenverband speciale pionier-anti-vechtwagen-mijn-afdeelingen, welke vanaf een cross-country voertuig hun mijnen kunnen uitleggen.

Een principe schets van een z.g. *Juk-strooi-mijn* geeft Fig. 7. Een borgstift (zie —>) voorkomt het ontijdig contact maken.

De meest voldaan hebbende anti-tank-mijn versperring uit den stelling oorlog is weergegeven in Fig. 8 (in de perspectievische fig. beziet men de hindernis *van onderen*). Veeren beschermen de koppen van de trapgranaten tegen ontijdige explosie.

Zeker is het, dat het laatste woord in deze aangelegenheid nog niet is gezegd en de toekomst met belangstelling tegemoet gezien moet worden.

g. Over het vernielen van gemeenschappen, en over vernielingen in polderland en inundatiegebied.

De vernieling van de gemeenschappen vormt de hoofdschotel van elk vernielingsplan; om die reden willen wij er enkele woorden aan wijden en onze aandacht achtereenvolgens bepalen bij spoorwegen, wegen en bruggen, om tenslotte te eindigen met een opmerking over de vernielingen, uit te voeren in polderland of inundatiegebied.

Spoorwegen. Vernieling van spoorwegen speelt, ook nu het automobiel treinwezen zich zoo ontwikkeld heeft, nog steeds een voorname rol. Een langdurige stóring verkrijgt men:

- a. door het opbreken van de baan over groote afstanden;
- b. door het vernielen van het ballastbed;
- c. door het grondig vernielen van alle emplacementen, wissels, kruisingen en seinstelsels;

d. door vernieling van de groote spoorbruggen (spanning + landhoofden).

Ondoelmatig is: de vernieling van enkele vakken¹⁾ en het doen loopen van wilde treinen.

De methode ad *a.* heeft het nadeel, dat een terugtocht er door vermeden wordt. Daarom construeerden de Duitschers tijdens den oorlog een heel eenvoudig instrument (van rails), een baanopbreker, in den vorm van fig. 10. Het werd achter een sterke locomotief gehaakt, tusschen de rails ingelegd en drukte met den beugel *a*, als de locomotief aantrok, de rails van de dwarsliggers af. Deze laatste werden gewoonlijk eveneens uit hun ligplaats gerukt en ernstig beschadigd. Op die wijze werden 10 K.M. per uur bewerkt. Men maakte tijdens den oorlog zelfs opbrekers, die de rails een tors gaven! Deze nuttige apparaten treft men in het buitenland reeds reglementair aan. De overige methoden vereischen o.i. geen commentaar.

Alle spoorwegvernielingen vragen steeds grondige voorbereiding, veel tijd, veel personeel.

Wegen. De vernieling van een weg wordt eerst doeltreffend geacht, indien daarin minstens een mijntrechter van ± 3 à 4 M. diep, middellijn 10 à 12 M., geslagen is. Zulk een gat maakt gewoonlijk het maken van een brug of van een nieuwen weg (om het gat heen) noodzakelijk. Aanaarding van zulke groote kuilen is een slecht herstelmiddel. De hooge grondwaterstand zal er in ons land in vele gevallen nog toe bijdragen, om de coupure aan haar doel te doen beantwoorden. Vele kleine vernielingen zijn veel minder doeltreffend dan één groote; de bovengenoemde trechter moet daarom als het toelaatbare minimum worden beschouwd.

Het effect der vernieling kan soms opgevoerd worden, door de mijnen te leggen in bochten, op kruispunten, in duikers, enz. Daarentegen zijn kruispunten in bewoonde oorden ongeschikt, aangezien door het rammen van enkele huizen, spoedig een tijdelijke omweg wordt verkregen.

Daar het maken van mijnkamers d.m.v. mijngangen zeer tijdroovend is, moet getracht worden boren toe te passen. (Zie Fig. 9). Het middel is echter bij moderne, breede wegen niet altijd bruikbaar.

De moderne wegen! De (veelal) gewapende fundeeringen maken het eigenlijk noodig om eerst het wegdek op te breken en daarna een coupure in het wegbed te springen; te velde natuurlijk meestal onmogelijk. Een goede oplossing voor het vraagstuk is nog niet gevonden. Het eenige middel, zeer groote ladingen, is een inefficiënt middel. Resten dan de wegenopbrekende machines; doch deze maken slechts het dek meer of minder onberijdbaar en geven een resultaat, dat vrij langzaam verkregen wordt en niet geheel afdoende is. Men zou er dan

¹⁾ Tenzij de vernieling *offensief* is en een bestaande exploitatie aldus even onderbroken wordt.

ook toe komen, voor onze moderne wegen permanente voorzieningen gewenscht te achten.

Waterwegen kunnen het doelmatigst versperd worden door er zwaar geladen schepen in te doen zinken (zoodanig, dat ze toch als ondersteuning voor een brug waardeloos zijn).

Bruggen. Over de vernieling van bruggen maakten wij reeds een opmerking in § e; veel hebben wij daaraan niet toe te voegen. Bij vernieling van landhoofden, pijlers, grondkeerende muren en derg., is de fundeering gewoonlijk de zwakste, dus meest aangewezen plaats. De vernieling van bruggen in gewapend beton zullen wij hier buiten beschouwing laten.

Polderland en inundatiegebied. Al het vernielingswerk zal in ons waterland beheerscht worden door den waterstaatkundigen toestand; „normale” vernielingen zullen veelal onmogelijk zijn, daar de drukgolven (trillingen), die in den slappen bodem zullen worden opgewekt als gevolg van de explosie van een lading van honderden K.G. springstof, de ernstigste gevolgen voor waterkeeringen en dergelijke zullen kunnen hebben.

Men zal dus meermalen genoodzaakt zijn, zijn doel op andere wijze te bereiken, n.l. door het doen opbreken of versperren van gemeenschappen. Wat het eerste betreft, zou het stellig aanbeveling verdienen, het denkbeeld van den res. 1e Luitenant der Genie S. L. WILNBERGEN, om straatwegen op te breken met behulp van landbouwploegen, nader te onderzoeken.

De moderne wegconstructie leidt in inundatiegebied weer tot bijzondere moeilijkheden, daar de weg ook onder water volkomen bruikbaar blijft; versperring zal hier een der weinige middelen tot afsluiting zijn.

Tenslotte willen wij de aandacht vestigen op een punt, dat zich in polderland in het bijzonder voor vernieling leent, n.l. de oprit van een weg naar een dijk. Zulk een punt kan zonder schade voor den dijk gesprongen worden en is zeer moeilijk herstelbaar, terwijl isolering van hoofd- en zijwegen bereikt wordt.

h. Eenige gegevens over personeel, materieel en tijd, benodigd voor vernielings- en voor herstellingsarbeid.

Teneinde den leek op pionier-technisch gebied een eenigszins vollediger idee te geven, welke consequenties aan de vernielingen zijn verbonden, hebben wij gemeend in dit artikel, uitvoeriger dan in het September No. mogelijk was, te moeten stilstaan bij het in het hoofd vermelde onderwerp.

Speciaal betreffende de vernieling van gemeenschappen vermeldt het „Règlement sur la manoeuvre etc.”:

„Dans une région ou la densité des voies de communication est „normale, il faut compter approximativement un dispositif de mine „par deux kilomètres carrés de la zone à détruire. Chaque dispositif

„exige en moyenne une tonne d'explosifs et 100 à 150 journées de „travailleurs”.

Stellen wij om de gedachte te bepalen het *totaal* springmiddelenverbruik per 2 K.M.² op 1200 K.G. gemiddeld en het *totaal* aantal mandagen noodig om die hoeveelheid in het werk te brengen, op 200, dan zou bij een terugtocht over 10 K.M. diepte van een D.G., die een front bezet van 8 K.M. breed, op een verbruik van 48.000 K.G. springmiddelen en 8000 mandagen gerekend moeten worden. Dat wil zeggen, dat de beide tot een divisiegroep behorende C.P.'s zonder uitvallers en zonder andere bezigheden te verrichten 20 dagen onafgebroken zouden moeten doorwerken, terwijl een compagnie voor materieelvervoer ruim 24 ritten zou moeten maken voor het springmiddelen-transport!!

Voorloopig valt daar voor ons niet aan te denken. Men zal zich hier wel tevreden moeten stellen, met de minimum-vernieling van de objecten uit het minimumprogramma. Daarbij het risico loopend, dat de onvoldoende mate, waarin de terugtochtssector onbegaanbaar werd gemaakt, zich wreken zal in een te snelle vervolging, een te spoedig herhaald vijandelijk offensief. Ook aan een organisatie, die arm is aan technische troepen, zijn eenige consequenties verbonden!

Massale vernielingen vereischen inderdaad zeer veel personeel, materieel en tijd, maar uit de gegevens omtrent het herstelwerk zal men eerst de rentabiliteit daarvan naar waarde kunnen leeren schatten.

Zoo vergt volgens de officieele, *thans geldende* Fransche gegevens, het *volledig* herstel der gemeenschappen ongeveer 10 maal meer personeel, 100 maal meer materieel en 2 tot 100 maal meer tijd, dan het vernielingswerk. Dat beteekent over het zelfde ressort, waarvoor wij de terugtochtsvernielingsgegevens becijferden:

Een materieel behoefte van 4.800.000 K.G. of 4 goederentreinen, elk à 60 geladen 20 tonswagens en een arbeidsprestatie liggend tusschen 160.000 en 8.000.000 mandagen. Zulke „droge” cijfers spreken meer dan de uitvoerigste verhandelingen!

„L'explosif, énergique mécanique concentrée, accumulée dès le temps „de la paix, procure une couverture économique: c'est une force, de „sens contraire, qui transforme la force dynamique de l'ennemi en „force statique”, merkt de generaal NORMAND geestig en terecht op.

Tenslotte nog iets over den strijd op het Westfront in 1918. De getallen, gepubliceerd over de aldaar uitgevoerde vernielingen kunnen, ondanks het feit, dat zij resultaten vermelden, die voor een belangrijk deel slechts door den stellingoorlog mogelijk werden, niet nalaten een diepen indruk op ons te maken en leeren, wat het zeggen wil: terugtochtsvernielingen. Deze verbijsterende statistiek:

5.600 K.M. weg (geheel verwoest),

1583 bruggen (w.o. 125 bruggen tusschen de 60 en 180 M. lang),

13 tunnels,

Fig. 1.

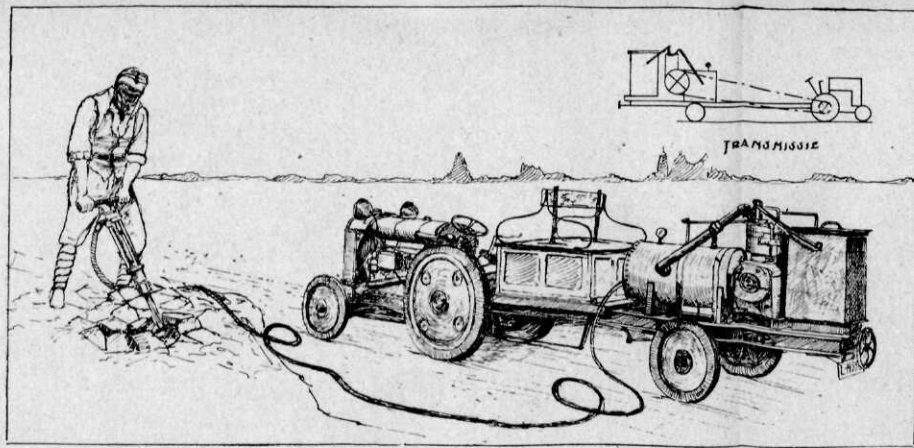

Fig. 2.

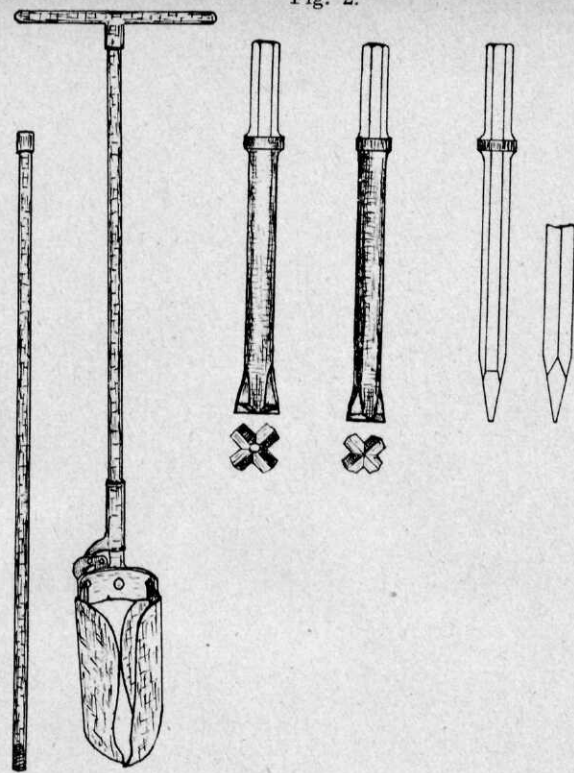

Fig. 3.

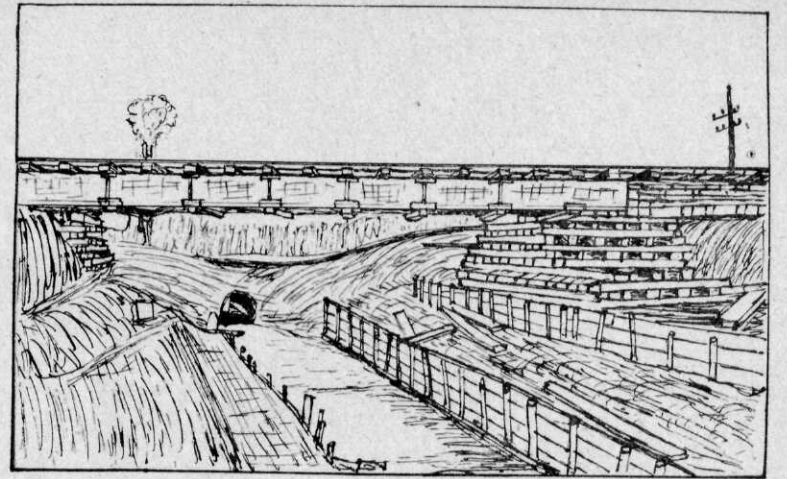

Fig. 4.

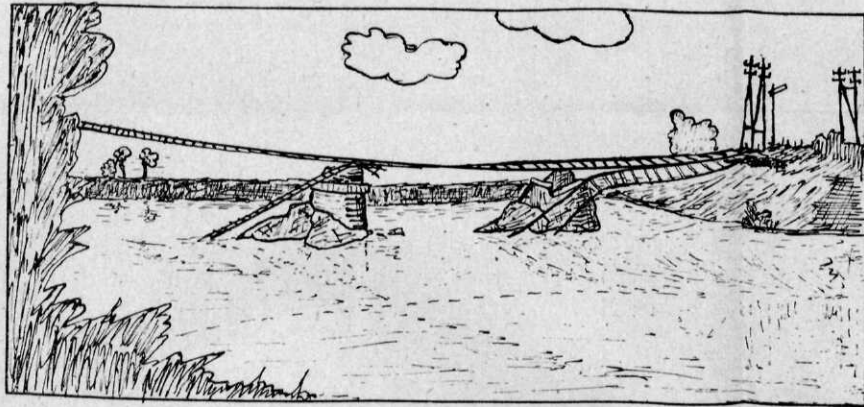

Fig. 5.

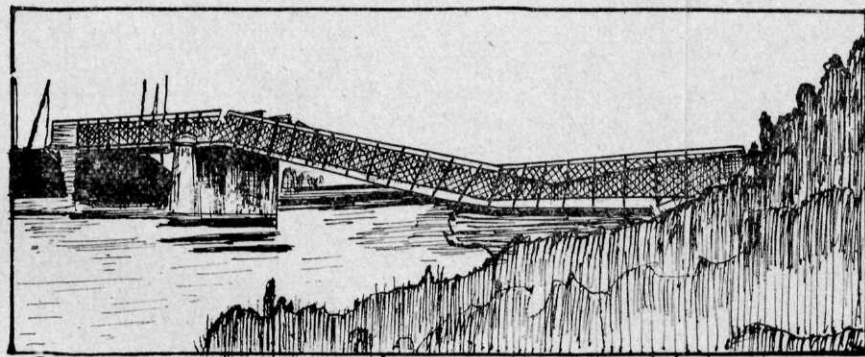

Fig. 6.

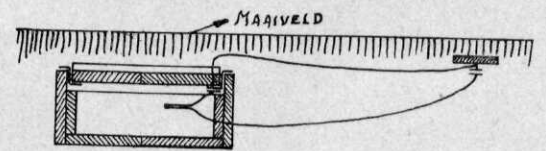

Fig. 7.

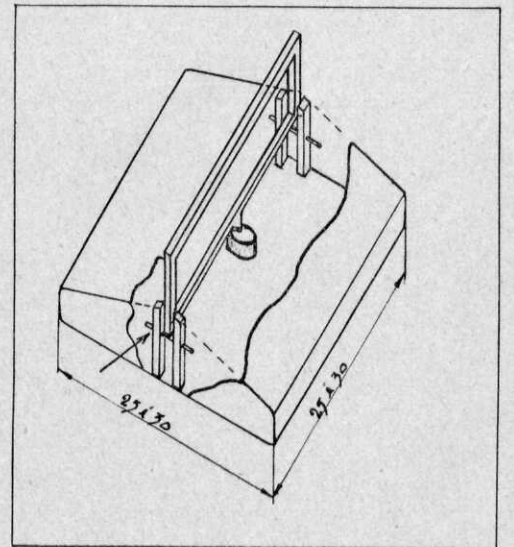

Fig. 8.

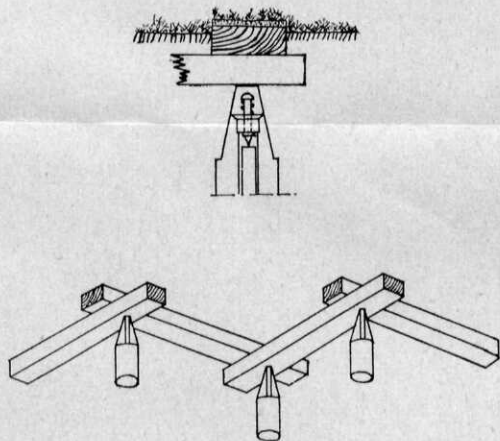

Fig. 9.

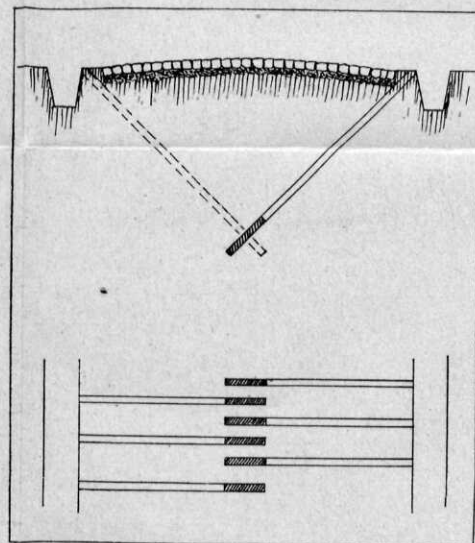
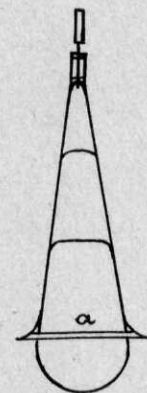
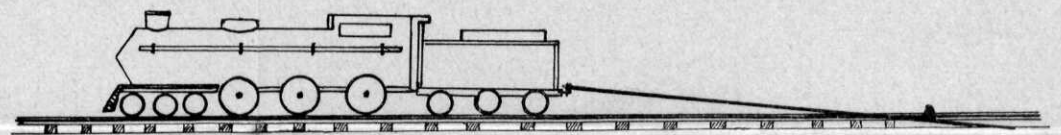

Fig. 10.

590 spoorwegemplacements, is inderdaad slechts de oogst van één jaar, 1918.

Zulk een ramp overkwam het land, dat in 1914 door de ongelukkige organisatie van het apparaat der strategische vernielingen, niet bij machte was den ervvijand een gebiedend halt toe te roepen; het zelfde land, dat later telkens weer schroomde zich te bedienen van het wapen der vernielingen, welks gebruik de Duitschers toch reeds spoedig zoo meesterlijk demonstreerden!

In den modernen oorlog is geen plaats voor sentiment en speculatie, maar uitsluitend voor koel berekende daden, mogelijk gemaakt door een juiste, harmonische legerorganisatie en te juister tijd bevolen door een doortastend legerbestuur, dat niet schroomt het pijnlijke vernielingswerk ook op eigen bodem te doen uitvoeren.

VOORNAAMSTE BRONNEN.

1. Prof. Dr. H. BRUNSWIG. Explosivstoffe (1923).
2. ZSCHOKKE. Handbuch der militärischen Sprengtechnik (1911).
3. SCHARROO. Springstoffen.
4. DEGUENT en VAN DEN BERGHE. Note sommaire sur l'emploi des explosifs (1925).
5. MATERN. Eenige mededeelingen betreffende de berekening en de sympathische ontsteking van brisante springladingen (M. S. 1917.)
6. DEWING. Anti-tank mines in mobile warfare (R. E. J. No. 1 1924.)
7. COLLINS. Anti-tank mines (R. E. J. No. 1 1928.)
8. HEIGL. T. d. T. 1926.

Zie voorts de bronnenopgave, vermeld in de Septemberaflevering.

HET NEDERLANDSCH-INDISCHE LEGER II.

(November 1928).

1. Samenstelling van het Regiment Infanterie.

Het *regiment infanterie* bestaat uit:

een regimentsstaf
drie veldbataljons
een mitrailleurcompagnie } alle met gevechts- en goederentreinen.

De *regimentsstaf* telt in vrede-stijd: 1 kolonel, 1 kapitein- of luitenant-adjutant, 1 stafschrijver en 1 stafhoornblazer.

De regimentsmuziek, alhoewel gevormd uit de sterkte der bataljons, kan mede tot den regimentsstaf gerekend worden.

Door aanvulling met dienstplichtigen, met personeel voor den verbindingdienst¹⁾ en voor den militair geneeskundigen dienst, en door toevoeging van de noodige paarden, voertuigen, motorrijwielen en rijwielen wordt de regimentsstaf op oorlogssterkte gebracht.

Het *veldbataljon* bestaat uit: een bataljonsstaf met treinen, drie compagnieën met beroepsmilitairen en een compagnie met dienstplichtigen.

De *bataljonsstaf* telt in vrede-stijd: 1 luitenant-kolonel of majoor, 1 luitenant-adjutant, 1 kapitein en 2 luitenants voor speciale diensten, 1 onderofficier-instructeur, 2 stafschrijvers, 1 staftamboer of stafhoornblazer, 6 niet-Europeesche infanteristen 1e kl. of fuseliers telefonisten en 6 inheemsche paarden voor oefening met de karabijnmitrailleurs.

Door aanvulling met personeel voor den verbindingdienst en voor den militair geneeskundigen dienst, en door toevoeging van de noodige paarden, voertuigen en rijwielen wordt de bataljonsstaf op oorlogssterkte gebracht.

De *compagnie* met beroepsmilitairen telt organiek:

<i>Europeesche comp.</i>	<i>niet-Europeesche comp.</i>
1 kapitein,	1 kapitein,
2 luitenants,	2 luitenants,
1 onderoff.-instructeur,	1 onderoff.-instructeur,
1 onderoff.-administrateur,	1 onderoff.-administrateur,
1 fourier,	1 fourier,
11 Eur. sergeanten,	7 Eur. sergeanten,
	3 niet-Eur. sergeanten 1e kl.
	7 niet-Eur. sergeanten 2e kl.
11 Eur. brigadiers,	4 niet-Eur. brigadiers,
	7 niet-Eur. korporaals,
2 Eur. tamboers,	2 niet-Eur. tamboers,
2 Eur. hoornblazers,	2 niet-Eur. hoornblazers,
185 Eur. inf. 1e kl. of fuseliers.	179 niet-Eur. inf. 1e kl. of fuseliers,

3 off. en 214 man.

3 off. en 214 man.

¹⁾ Zie M. S. October 1928 blz. 623 ad Comp. wielrijders.

De organieke vredesorganisatie van de compagnie met beroepsmilitairen à 3 off. en 214 man is er op berekend om bij mobilisatie, na aftrek van de tijdelijk ongeschikten, een oorlogssterke compagnie à 3 sectiën à 3 brigades te vormen.

Sectie-commandanten zijn de luitenants en de onderofficieren-instructeur.

De *brigade* is gemengd; zij bestaat uit een karabijnmitrailleurgroep en een geweer- of karabijngroep, en telt minstens 10 ongegradueerden.

De brigade-commandanten zijn Eur. sergeanten of niet-Eur. sergeanten 1e kl.; zij zijn tevens commandant van de geweer(karabijn)groep.

De reserve brigade-commandanten zijn Eur. brigadiers of niet-Eur. sergeanten 2e kl. of niet-Eur. brigadiers; zij zijn tevens commandant van de karabijnmitrailleur-groep.

Bij den karabijnmitrailleur worden 1300 patronen in houders medegevoerd; de overige patronen in de treinen.

Het gewicht van den karabijnmitrailleur is 8.41 K.G., dat van een stel gevulde patroontassen (grootte) bevattende 400 patronen in houders van 25 patronen: 17.35 K.G., dat van een stel patroontassen (kleine) met 200 patronen: 9.15 K.G.

Het vervoer van de karabijnmitrailleurs is nog niet vastgesteld; vermoedelijke oplossing: vervoer tijdens den marsch per compagnie op een treinkar; door het terrein gedragen door de bediening.

De *mitrailleurcompagnie* telt in vreedestijd:

- 1 kapitein,
- 2 luitenants,
- 1 onderofficier-instructeur,
- 1 onderofficier-administrateur,
- 1 fourier,
- 3 Eur. sergeanten,
- 10 niet-Eur. sergeanten 2e kl.,
- 10 niet-Eur. korporaals,
- 3 niet-Eur. hoornblazers,
- 60 niet-Eur. infanteristen 1e kl. of fuseliers,
- 1 hoefsmid,
- 1 zadelmaker,
- 16 draagpaarden.

Door aanvulling met een groot aantal dienstplichtigen en geleiders, en door toevoeging van de noodige paarden, voertuigen en rijwielen wordt de compagnie op oorlogssterkte gebracht.

De compagnie bedient 18 *mitrailleurs Inf. M. 23 (Vickers)*, samengevoegd in 3 pelotons à 3 sectiën à 2 mitrailleurs.

Pelotons-commandanten zijn de luitenants en de onderofficieren-instructeur; zij zijn bereden.

Sectie-commandanten zijn Eur. sergeanten.

Stuks-commandanten zijn niet-Eur. sergeanten 2e kl. of Eur. brigadiers of niet-Eur. korporaals.

De mitrailleur wordt bediend door:

1 stuks-commandant (schutter) en

4 handlangers	}	1 helper, 1 waarnemer en 2 patroondragers.
---------------	---	--

Mitrailleur en munitie worden vervoerd op draagpaarden:
per stuk: 1 mitrailleurpaard (mitrailleur met affuit),

per sectie: { 3 munitiepaarden (per paard 1800 patronen in 4 kisten
à 2 banden),
1 pakpaard met gereedschappen en reservedeelen.

2. Paarden en voertuigen van de Infanterie.

De paarden worden verkregen door vordering gevolgd door onverwijde inbezitneming.

Moelijkheden zal de vordering niet opleveren.

Einde 1926 waren op Java en Madoera: ± 260.000 paarden,

op Timor en Onderhoorigheden: ± 220.000 paarden,

op Celebes en Onderhoorigheden: ± 130.000 paarden.

De vordering van motorrijwielen zal ook geen moeilijkheden opleveren.

Einde 1926 waren op Java en Madoera: 6700 motorrijwielen.

Invoer in 1926 op Java: 1236 motorrijwielen.

Auto's zijn bij de infanterie-regimenten niet ingedeeld.

Tot de voertuigen van de infanterie behooren:

keukenwagens	getrokken door 3 geleide inheemsche paarden,
filterwagens	„ „ 3 „ „ „ „
treinkarren	„ „ 2 „ „ „ „
radiokarren	„ „ 2 „ „ „ „
gaszoeklichtkarren	„ „ 2 „ „ „ „

Alle voertuigen zijn 2-radig, spoorbreedte maximum 1.15 M., asvrijheid ongeveer 0.42 M.

De *keukenwagen* weegt ledig 400 K.G., gevuld 650 K.G. en heeft 2 ketels (soepketel en rijstketel) elk voor 120 man.

Bespanning: 1 paard in het lamoen, 1 er naast, 1 er voor; 2 geleiders.

De *filterwagen* weegt ledig 450 K.G., gevuld 700 K.G. en heeft 2 ketels elk voor 100 liter thee. Stookhaarden onder de ketels; geperforeerde theebussen geschroefd in de deksels; 12 aftapkraantjes.

In 15 minuten kunnen 200 man de veldflesschen vullen.

Water wordt opgepompt door zuigpomp en geperst door een kapokgrind filterinrichting. Het vullen der ketels duurt ½ uur, het koken van de thee 1½ uur.

Bespanning als bij den keukenwagen.

De *treinkar* (z.g. Japansche kar) weegt ledig 125 K.G.; maximum belasting 300 K.G.

IJzeren raamwerk van 0.80×1.50 M. op as met 2 raden; 8 ijzeren staanders hoog 0.62 M., waardoor 4 dunne sluitkettingen zijn getrokken.

Bespanning: 1 paard in het lamoen, 1 er naast; 1 geleider.

Gaszoeklichtkarren zijn treinkarren waarop 2 gaszoeklichtinstallaties.

Gas (zuurstof + acetyleneegas) zoeklichtinstallatie, voor belichting tot 400 à 500 M., weegt totaal 106 K.G.

Radiokarren: model nog niet vastgesteld.

Draagpaarden voor vervoer infanterie-munitie in draagmanden, metende binnenwerks $0.51 \times 0.28 \times 0.25$ M. Per mand 2 blikken à 500 patronen, wegende per blik 13.75 K.G.

Maximum nuttige last draagpaard: 60 K.G.

3. Sterkte van het staande leger.¹⁾

Wapens en Diensten.	Officieren.	Onderluitants.	Militairen beneden den rang van officier (ongerekend de onderluit st .)			Troepen paarden.
			Euro-peanen.	Niet-Euro-peanen.	Totaal.	
Infanterie	542	73	3344	21838	25182	200
Cavalerie	31	3	331	630	961	874
Artillerie	130	17	1075	1609	2684	1093
Genie	48	4	340	617	957	12
Luchtvaart-afdeeling . .	25	3	78	127	205	—
Intendance	19	10	56	8	64	—
Militaire Administratie .	57	20	100	2	102	—
Mil. Geneesk. Dienst . .	202	—	278	1012	1290	—
Topografische Dienst . .	14	—	95	2	97	—
Overige onderdeelen . .	75	3	440	155	595	136
Totaal	1143	123	6137	26000	32137	2315

Bovendien: 1336 Reserve-officieren.

Europeesche militie: ingelijfd 14031

restant na aftrek afgekeurden enz. 12326

landstorm: ingelijfd 14835

restant na aftrek afgevoerden 14154

¹⁾ Statistisch Jaaroverzicht van Ned. Indië 1926.

Inhoud Tijdschriften. (N. O. I.)

Ind. Mil. Tijdschrift. *Augustus* 1928. Majoor PALM levert het eerste hoofdstuk van een artikel, getiteld: „Inleiding op — en beschouwingen over — ter bescherming tegen strijdgassen te nemen tactische maatregelen en in verband daarmee eventueel te treffen voorzieningen”.

Zonder bepaald nieuwe gezichtspunten omtrent deze vraagstukken te openen, wordt toch *in een kort bestek* een goed overzicht gegeven van de gassen, hun gebruik en afweer.

Het artikel wordt vervolgd.

Kolonel VAN DE WATER besluit „Eene tactische reglementenstudie betreffende het bataljon”, met de behandeling van „De verdediging”.

De thans afgesloten serie artikelen, samengesteld aan de hand van de reglementen en voorschriften, verrijkt met tal van wenken geput uit ervaring en practijk en uit ter zake gepubliceerde studiën, zal ongetwijfeld voor velen een hoogst waardevolle bron vormen bij de bestudeering der tactiek.

K. besluit zijn in de vorige aflevering aangevangen artikel over „Verbindingsaangelegenheden”. Schr. behandelt in dit hoofdstuk in het bijzonder de verbindingen ten behoeve van de infanterie binnen het divisieverband. Daarna wordt aangegeven, hoe bij de infanterie-oefeningen de verbindingdienst het best kan worden toegepast, rekening houdende met den feitelijken toestand, dat deze dienst bij de infanterie nòch op personeel nòch op materieel gebied voldoende is georganiseerd.

Pionier schrijft over den bouw van „Prikkelraadheggen”, zooals deze werden vervaardigd bij eene oefening in de terreinversterking bij een der infanterie-regimenten.

De heg bestaande uit een langsnet (hoog ongeveer 1 M.) en 2 schoor-netten (breed elk ongeveer 1½ M.) werd vervaardigd door een ploeg van 20 man.

Snelheid van werken: 8 à 10 M² per man-uur.

Benodigde materialen: per 10 M. prikkeldraadheg: 4 lange palen, 8 korte palen, 15 K.G. prikkeldraad, 3 K.G. krammen en 0.05 K.G. ijzerdraad van 2 mM.

CAMURS geeft in „De lessen der ervaring” antwoord op de in het Maart-nummer door Overste SNELL geleverde commentaren op het in de Februari-aflevering door CAMURS geschreven artikel.

Het antwoord van CAMURS lijkt ons sterk genoeg om de wel eens eenzijdige commentaar van zijn opponent te weerleggen.

Kapitein VAN GOOR schrijft over „Het instituut der aanbevolen militairen bij de artillerie”, n.a.v. de in de Mei-, Juni- en Juli-afleveringen voorkomende artikelen over de werking van dit instituut bij de infanterie.

Schr. acht het instituut voor de artillerie overbodig, omdat bij dat wapen een voldoende aantal goed onderlegde kanonnières is, waaruit het

kader gevormd kan worden. Zòò hoog is het peil van de beroepskanonniërs bij de artillerie-korpsen, dat zelfs „personeel met H.B.S. opleiding” niet voor eene plaatsing bij de kaderschool tot opleiding voor brigadier in aanmerking kwam.

Gelukkig het Wapen, dat *onder zijn beroepssoldaten* een zoo hoog peil van intellectueele ontwikkeling weet te handhaven, ondanks de weinige vooruitzichten op promotie!

Het zal voor die kanonniërs met eindexamen H.B.S. echter wel niet veel moeite opleveren om na beëindiging van hun dienstverband een burgerbetrekking te vinden, waarin zij meer van hun geschiedenis van de Romeinen kunnen profiteeren. Doch scherts ter zijde.

Al willen wij gaarne aannemen, dat op dit oogenblik voldoende kaderstof onder de kanonniërs te vinden is, zoo weten wij toch ook, dat nauwelijks 3 jaren geleden dit niet zoo was; en dat wellicht over 3 jaren de toestand weer even slecht zal zijn. Schr. verliest uit het oog, dat op een formatie van rond 800 onderofficieren en minderen (Eur.) rond 300 man kader (bijna allen onderofficieren) voorkomen; en dat het voltallig houden van een zoo groot percentage kader bijzondere maatregelen *moet* vereischen.

Boekbespreking en tijdschriftoverzichten besluiten het nummer.

S.

Boekbespreking.

KONRAD HAUSSNER, Dipl.-Ing.: Das Feldgeschütz mit langem Rohrrücklauf. Geschichte meiner Erfindung. *München*, 1928. R. OLDENBOURG. (M. 6.50, geb. M. 8,—).

HAUSSNER, wiens naam in Nederland slechts weinig bekend is, is de ingenieur die voor het eerst het stelsel van den langen kanon-terugloop, ter verkrijging van een stilstaan van de affuit bij het schieten, heeft uitgedacht en dit denkbeeld trots tegenwerking van allerlei aard ten slotte tot een practisch bruikbaar instrument heeft weten te ontwikkelen. Hij kan dus met recht aanspraak maken op de eer, de geestelijke vader te zijn van het moderne snelvuurgeschut. Dit te bewijzen is het doel van dit werkje. Daartoe schildert hij ons de ontwikkeling van zijn geschut in het tijdvak van 1888 tot 1901. Ik beperk mij tot enkele grepen.

1888: „*Denkschrift*” van HAUSSNER aan Ing. GROSZ, Directeur van de artillerie-afdeeling bij KRUPP (waar H. op dat oogenblik werkzaam was) over geschut met langen kanon-terugloop en over kanon-vooruitloopgeschut.

Voor het eerst wordt hier de theorie van het kanon-terugloopgeschut uiteengezet, met een (globale) berekening van de in de rem en op de affuit werkende krachten, de stabiliteitsvoorwaarden, enz.

1891: Schietproeven met een volgens deze beginselen geconstrueerd wapen, kaliber 17 m.M.

Interessant is, dat de Fransche regeering door haar spionnen kennis kreeg van deze geslaagde proeven, waarbij tevens werd medegedeeld, dat KRUPP niet gearzeld had de constructie van dit nieuwe geschut ter hand te nemen. Dit onjuiste bericht (KRUPP heeft zich tot 1899 hardnekkig tegen den kanonterugloop verzet) gaf het Fransche D.v.O. aanleiding aan den bekenden Lt. Col. DEPORT in het geheim de opdracht te verstrekken, een dergelijken vuurmond met langen kanon-terugloop te construeeren, een opdracht die ten slotte leidde tot de invoering van het bekende Fransche veldgeschut van 75 m.M.

1893: Schietproeven met een kanon van 6,5 c.M. GRUSON—HAUSSNER, met luchtvooruitbrenger; deze vuurmond, het eerste werkelijk geconstrueerde geschut met langen kanon-terugloop, bevindt zich thans in het „*Zeughaus*” *Unter den Linden* te *Berlijn*.

1894: Schietproeven met geschut van 6,5 en van 8 c.M., ten overstaan van een commissie van officieren van het Duitsche D.v.O., onder voorzitterschap van den Kol. v. REICHENAU, die zijn kritiek eindigde met de woorden: „*Weg mit dem Scheusal!*”

1897: Schietproeven met een 7,7 c.M. kanon EHRHARDT—HAUSSNER, met een in het kruisvormig affuittijf aangebrachte veer-vooruitbrenger; verwerping van het beginsel van den kanon-terugloop door de Deutsche militaire autoriteiten, en aanneming van het model van het nieuwe Deutsche veldkanon C. 96 met starre affuit.

1901: Het beginsel van den kanon-terugloop wordt door bijna alle staten (niet in Deutschland!) als juist erkend; Engeland en Noorwegen hebben reeds geschut van het, sedert aanmerkelijk verbeterde, stelsel EHRHARDT—HAUSSNER aangeschaft.

Verder dan 1901 gaat het werkje niet; het heeft dus slechts historische waarde. Toch is het zeer leerrijk, omdat het doet zien welke vooroordeelen, welke werkelijke en denkbeeldige bezwaren, zoowel van KRUPP als van de Deutsche autoriteiten, moesten worden overwonnen alvorens de juistheid van dit geheel nieuwe beginsel werd erkend.

J. H.

Taschenbuch der Luftflotten. Ausgabe 1928/1929 von Dr. Ing. W. v. LANGSDORFF. *Frankfurt a/M.*, H. BECHHOLD (Niddastrasze 81/83).

Evenals in 1927 verscheen dit bekende jaarboekje weer in drie talen. De oudere typen luchtvaartuigen zijn in de afbeeldingen weggelaten; zij worden in de tabellen der luchtvlotten enkel nog vermeld wanneer zij nog in dienst zijn.

Voor zoover wij konden nagaan, is het boekje tot dezen zomer volkomen „bij” en vindt zoowel de vakman als de belangstellende in de aviatiek volledige en betrouwbare gegevens.

Wij moeten de opmerking herhalen, die wij bij de verschijning van het jaarboekje 1927/1928 maakten ten opzichte van de gegevens der Nederlandsche luchtvaart. Het moet in Nederland een vreemden indruk maken, een lijst en serie afbeeldingen van niet minder dan 14 Koolhoven-vliegtuigen typen aan te treffen! De adressen van K.L.M. en Nationale Vliegtuigindustrie zijn niet juist meer, terwijl de Haagsche Pander-vliegtuigenfabriek niet meer hier bestaat, sedert zij haar vliegtuig-license aan Frankrijk overdeed.

Wie licht den samensteller van dit overigens zoo nauwkeurige jaarboek toch over ons land in?

Overigens zij dit mooie werkje ieder, die uit den aard zijner betrekking of uit belangstelling iets over de luchtvlotten der wereld wil weten, warm aanbevelen.

C. D. V.

Autotreindienst, door P. J. ERKENS, Reserve-Kapitein v.sp.d. van het Vrijwillig Landstormkorps Motordienst. Handleiding voor den dienst bij Autotreinen. 's-Gravenhage, 1928. H. P. DE SWART EN ZN.

Zooals de schrijver in het voorwoord aangeeft is deze handleiding te beschouwen als te zijn eene geordende verzameling van uittreksels uit voorschriften en aanwijzingen die voor den Motordienst van belang zijn.

De meeste hoofdstukken zijn puntsgewijze, kort samengevat behandeld zonder veel overbodig commentaar. Aan den dienst van de Autotreinen en aan dien van den aan- en afvoer heeft de schrijver zeer terecht, eene belangrijke plaats toegekend. 24 Bijlagen bevatten zeer interessante gegevens en verduidelijken op overzichtelijke wijze den tekst. Wij moeten echter twee opmerkingen maken. Bijlage 14 had beter achterwege kunnen blijven. Deze schetsmatige teekening van de inrichting van een park, voldoet niet aan de eischen, die volgens den tekst (zie punt 5, blz. 7 en punt 17, blz. 47 van de handleiding) aan een autopark gesteld moeten worden.

Bijlage 7, aanvulling munitie, zou den indruk kunnen vestigen, dat de aanvulling van artillerie-munitie normaal geschiedt van de aanvullingsplaats aan den A.M.T. en van dezen aan de caissons der batterijen. Dit is echter een uitzonderingsgeval. Normaal vullen de caissons der batterijen de munitie aan op de aanvullingsplaats. De A.M.T. vormt eene munitiereserve voor noodgevallen.

Deze handleiding is een handig boekje, een uitstekende raadsman voor de officieren van den Motordienst en wordt dan ook warm aanbevolen.

P.

„El Látigo” Anuario Militar. Ano IV, *Habana*, Cuba. Campamento de Columbia.

Van de applicatieschool voor officieren van het Cubaanse leger ontvingen wij een exemplaar van het door leeraren en leerlingen samengestelde en zeer fraai uitgevoerde jaarverslag, getiteld „el latigo” (de zweep), waarin naast het geschiedkundige overzicht een ruime plaats aan de humor is gewijd.

Hoewel dergelijke werken grootendeels alleen waarde hebben voor de betrokkenen zelf, geeft het geheel ons toch wel een goeden kijk op de degelijke en moderne opleiding bij dit instituut.

M.

Leidraad voor het kader bij het patrouilleeren tegen verzetslieden, samengesteld door W. F. EISMA, Kapitein der Infanterie N.I.L. 's-Gravenhage, 1928. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

De Schrijver, die — na een langjarige practijk op de buitengewesten — belast is met de kaderopleiding bij de Koloniale Reserve in Nederland, is er n.o.m. volkomen in geslaagd in dezen leidraad in beknopten vorm, op heldere en prettig leesbare wijze een overzicht te geven van de verschillende werkzaamheden, welke aan het kader bij het patrouilleeren kunnen worden opgedragen.

Tal van wenken uit de practijk, kleine vondsten welke men tevergeefs in de voorschriften en reglementen zal zoeken, hebben in dezen leidraad — terecht — een plaats gevonden.

Hoewel naar den titel „samengesteld ten behoeve van het kader”, zullen toch ook de officieren in het boekje een welkome leidraad vinden bij de voorbereiding voor hun moeilijke taak.

S.

Ter aankondiging ontvangen.

„El Látige” Anuario Militar. Ano IV, Número 4, *Habana*, Cuba. Campamento de Columbia.

Die internationale Gasschutzkonferenz in Brüssel. Deutsche autorisierte Ausgabe, bearbeitet von DR. RUDOLF HANSLIAN. *München*, 1928. (Sonderabdruck Zeitschrift f. d. ges. Schiesz- u. Sprengstoffwesen.) (M. 2.—).

KONRAD HAUSSNER, Dipl.-Ing.: Das Feldgeschütz mit langem Rohrrücklauf. Geschichte meiner Erfindung. *München*, 1928. R. OLDENBOURG. (M. 6.50, geb. M. 8.—).

Kilacadmon. Herinneringen uit het cadettenleven van een halve eeuw geleden, bij gelegenheid van het 100-Jarig bestaan der Koninklijke Militaire Academie verzameld door den oud-Cadet D. M. E. DE RIDDER, Generaal-Majoor b. d. met teekeningen van den oud-cadet J. W. VAN OORSCHOT, Reserve-Luitenant-Kolonel b/d Generalen Staf. Uitgegeven door den oud-cadet G. B. NOOTHOVEN VAN GOOR, Reserve-Kolonel b/d Generalen Staf. *Gouda*, G. B. VAN GOOR ZONEN'S UITGEVERS MIJ. (Geb. f. 1.90).

De Hollandsche revue, geredigeerd door JOHAN KONING. K. M. A.-nummer. 's-Gravenhage, 1928, Wagenstraat 37. (f 1,—).

Tactisch applicatorische studiën, door Majoor Jhr. J. TH. ALTING VAN GEUSAU. I. De verdediging. 's-Gravenhage, 1928. De Gebroeders VAN CLEEF. (f 1,65).

Gedenkboek ter gelegenheid van het tien-jarig bestaan van den bijzonderen vrijwilligen Landstorm. 's-Gravenhage, 1928. Uitgave N.V. Steun wettig gezag, Koninginnegracht 50.

Autotreindienst, door P. J. ERKENS, Res. Kapitein v.sp.d. V.L.S.K. Motordienst. Handleiding voor den dienst bij autotreinen. 's-Gravenhage, 1928. H. P. DE SWART & ZON.

Taschenbuch der Luftflotten. Ausgabe 1928/1929 von Dr. Ing. W. v. LANGSDORFF. *Frankfurt a/M.*, H. BECHHOLD (Niddastrasze 81/83). (Rm. 12.—).
